

פירוש אברבנאל לחומש דברים

פרשת ראה

מהדורה מקוצרת של פירוש אברבנאל

עיצוב, פיסוק וכותרות: יהודה איזנברג
המהדורה כוללת תיקוני נוסח קלים
השאלות הועברו ממקומם והוצמדו לתשובות
כותרות בסוגריים מרובעים הם הוספת העורך

מבוסס על דפוס ונציה ה' שלט – 1579
המספרים מסמנים את מספר העמוד בהוצאה זו:
<http://www.hebrewbooks.org/44335>
וכן על הספר מרכבות המשנה, דפוס סביוניטה ה' שיא - 1551

אתר דעת תשע"ו

<http://www.daat.ac.il/he-il/tanach>

4..... אברבנאל דברים פרק יא - המשך

4..... דברים יא, כו-לב

4..... [הברכה והקללה – המצוות והציות להן]

6..... [ברכות וקללות בהר גריזים ועבל]

7..... אברבנאל דברים פרק יב

7..... פרק יב, א-ז

8..... [מאמר ראשון על בית הבחירה: אבד תאבדון]

11..... דברים יב, ד-ז

11..... [מאמר שני על בית הבחירה: העבודה חובה]

12..... דברים יב, יג-יט

12..... [המאמר השלישי בעניין בית הבחירה]

14..... [איסור דם]

15..... דברים יב, כ-כח

15..... [היתר בשר תאוה]

17..... [שלושה הסברים לאיסור דם]

19..... [בדברי משה רמזים שלושת הטעמים שהזכרו]

20..... [שתי סיבות לאיסור דם]

21..... דברים יב, כט – יג, א

22..... [סדר הפרשה והמצוות שבה]

22..... אברבנאל דברים פרק יג

22..... דברים יג, ב-ו

23..... [פרשת נביא השקר]

24..... [ודעתי בפירוש הפרשה כך הוא]

27..... דברים יג, ז-יב

27..... [מסית ומדיח]

28..... [יג] כי תשמע באחת עריך וגו' עד בנים אתם וגו'

28..... [עיר נידחת]

31..... אברבנאל דברים פרק יד

31..... דברים יד, א-ב

31..... [לא תתגודדו]

33..... דברים יד, ג-כא

33..... [מאכלות אסורות]

33..... [התוספות בדיני מאכלות אסורות בפרשתנו]

34..... [סימני בהמה טהורה]

34..... [סימני העוף הטהור]

34..... [נבלה וטרפה]

35..... [עם קדוש אתה לה' אלהיך]

35..... [סיכום]

36..... סיבת איסור המאכלים האלה ותיעובם

- 37.....[מדוע נאסר בשר על אדם הראשון והותר לאחר מכן]
- 37.....[א. רמב"ן – כוונת ה' שהאדם יהיה צמחוני]
- 37.....ב. ספר העקרים ג, טו נתן בו טעם אחר והוא:
- 38.....ג. גם אני שמעתי דעת שלישי בדבר הזה.
- 38.....[דעת אברבנאל]: בשר נאסר לאדם, הותר לנח, והוגבל לישראל
- 40.....דברים יד, כב-כט
- 40.....מעשר שני ומעשר עני
- 40.....מעשר שני
- 42.....מעשר עני
- 43..... אברבנאל דברים פרק טו**
- 43.....דברים טו, א-ו
- 43.....[מצוות שמירת כספים]
- 44.....[מתי שמיטה משמטת]
- 46.....דברים טו, ז, יא
- 46.....[סיכום מצוות הצדקה עד כה]
- 46.....[מצוות צדקה ודיניה]
- 47.....[שלשה מרכיבים במתן צדקה]
- 48.....[ולא ירע עינך]
- 49.....דברים טו, יב-יט
- 49.....[העניקה בעת שחרור עבד]
- 51..... אברבנאל דברים פרק טז**
- 51.....דברים טז, אוח
- 51.....[מצוות הפסח]
- 51.....[מטרת חג הפסח]
- 51.....[הקרבות: צאן ובקר]
- 52.....[טעם אכילת מצה ואיסור חמץ בפסח]
- 54.....[קרבן בירושלים, ומצות בכל מקום]
- 56.....דברים טז, ט-יב
- 57.....[קרבנות חג השבועות אינן מעשרות או הקדש]
- 57.....[הקושי בעלייה לרגל בשבועות]
- 58.....דברים טז, יג-יז
- 58.....[ההוספות בדיני סוכות בספר דברים]
- 58.....פירוש הכתובים
- 59.....[לסיכום עניין העליה לרגל]
- 59.....למה היו הרגלים שלש, לא פחות ולא יותר
- 60.....[התועלת בעלייה לרגל]
- 61.....[סיכום סדר המצוות בפרשת ראה]

פרשת ראה

אברבנאל דברים פרק יא - המשך

דברים יא, כו-לב

כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה:
 כז את-הברכה אשר תשמעו אל-מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום:
 כח והקללה אם-לא תשמעו אל-מצות ה' אלהיכם וסרתם מן-הדרך
 אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא-ידעתם:
 כט והנה כי יביאך ה' אלהיך אל-הארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה
 ונתתה את-הברכה על-הר גרזים ואת-הקללה על-הר עיבל:
 ל הלא-המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש
 בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוגי מרה:
 לא כי אתם עברים את-הירדן לבא לרשת את-הארץ
 אשר-ה' אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה וישבתם-בה:
 לב ושמרתם לעשות את כל-החקים ואת-המשפטים אשר אנכי נתן לפניכם היום:

כבר כתבתי פעמים רבות, שכוונת אדון הנביאים בספר משנה התורה הזה היה לבאר לישראל המצוות הצריכות ביאור, והרחבת המאמר מאותן שנאמרו ונזכרו בקוצר וברמז בספרים הראשונים. וכמו שאמר **הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר**.

והנה הביא צורך הדברים להקדים לזה דברי הסיפורים אשר קדם בסדר אלה הדברים ובסדר ואתחנן ובסדר והיה עקב, לאותם הסיבות אשר זכרתי בפירושם.

ואחר ההקדמה ההיא כולה, בא עתה לבאר המצוות אשר כוון אליהם והביאם כולם בזה הסדר ובסדר שופטים, ובסדר כי תצא, ובמקצת סדר והיה כי תבוא. כי הנה בסדרים האלה הביא המצוות כולם, מבלי שנתערב בהם סיפור ולא תוכחה. ואחריהם הביא דברי הברית והחוזק על שמירתם, הברכות והקללות, בקצת סדר והיה כי תבוא, ובסדר אתם נצבים, ובסדר וילך והאזינו וכמו שיתבאר.

[הברכה והקללה – המצוות והציות להן]

ומפני זה אמר כאן בתחילת המצוות **ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה**. ולא אמר זה על הברכות והקללות הנתונות בהר גרזים ובהר עיבל, כי הם לא נתנו היום הזה. ואיך יאמר עליהם נתן לפניכם היום. וגם לא ציוה עליהם בעצם במקום הזה, כי הנה יבא הציווי העצמי אליהם בפרשת והיה כי תבוא. אבל אמר שבמצוות האלה אשר הוא נתן לפניהם היום הזה, היה כאלו נתן לפניהם ברכה וקללה. ואיך יהיה הדבר האחד בעצמו ברכה וקללה, שהם

דברים הפכיים או סותרים, אם לא באותו אופן שביאר. והוא: שיהיו ברכה כאשר ישמעו אותם, והמה עצמם יהיו קללה לאדם הבלתי שומע אותם. כי בהיות המצוות טובות בעצמן, הנה כפי המקבלים פעמים יהיו ברכה - כאשר הם ישמעו אותם. ופעמים יהיו קללה - כי כאשר לא יקיימו אותם המה יהיו להם למוקש ולקללה. והוא על דרך מה שאמר הנביא (הושע יד) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים ייכשלו בם. רוצה לומר, שהם בעצמם ישרים וטובים, ואמנם בבחינת המקבלים כבר יהיו טובים ונאותים להליכה בהם לצדיקים, ובבחינת הפושעים יהיו דרך רע ומכשול בערכם.

ויקרה בזה מה שיקרה במזון הטוב כלחם בשר ויין, שהוא מזון טוב ונאות בעצמו. וכאשר ייקחהו אדם בריא וטוב, יזון ויבריא ויחזק בו. אמנם אם ייקח אותו אדם חולה ממחלת הצד או המוקדח, כבר יהיה לו מזיק וממית, לא בבחינת טבע המזון הפועל כי אם בבחינת רוע וקלקול טבע האדם המקבל אותו.

ולזה אמר כנגד כלל ישראל, או כנגד כל אחד ואחד מהם, כדברי ה**ראב"ע**: **ראה אנכי נותן וגו'** רוצה לומר, ראה בעיני שכלך, כי אנכי נותן לפניכם וגו', לא שאותה ברכה וקללה היא לשונית, כי אם שהיא בכוח המצוות שעכ"פ ימשך מהם או ברכה או קללה, ואין אמצעי ביניהם. לפי שכאשר תשמעו אל מצוות ה' אלהיכם אשר אנכי וגו', הנה כבר נתתי לכם ברכה, כי הם עצמם לטובה ולברכה יהיו לכם. ואם לא תשמעו - קללה ייחשבו אליכם. ובזה האופן נתתי לפניכם היום ברכה וקללה: במה שנתתי המצוות, כי הם כפי המקבלים או ברכה או קללה.

וכמו שהניח זה המאמר כאן קודם זיכרון המצוות, כך אמר בסופם בזה הלשון עצמו: **ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע**. ובאר איך נתנם לפניו, באומר **אשר אנכי מצוך וגו' ולשמור מצוותיו**. כי במה שציוה בהם אותם, נתן להם החיים והטוב אם ישמעו אותם, והמות והרע אם לא ישמעו אותם ולא ישמרום. יאמר עוד **החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה**, שכל זה על המצוות בעצמן אמרו, וכמו שיתבאר.

והנה בעניין הברכה אמר כאן **אשר תשמעון וקללה אם לא תשמעון**, להגיד שהברכה תהיה ודאי, וה' יתברך יספיק בידם לקבלה. והקללה תהיה בספק, אם לא ישמעו. ועל כיוצא בזה אמרו בכתובות פרק קמא, ברית כרותה לשפתיים, ולא יפתח אדם פיו לשטן.

וכמו שהמזג השווה הוא אחד, והבלתי שווה הם רבים, ככה בעניין המידות ומעשים. כתב **המדיני בספר המידות** מאמר ב' פרק א', שהטובים על דרך אחד, והרעים הם על דרכים רבים. ואמר ג"כ שהטוב והישר הם כמו האות המונח למורי החצים, שהמכווין אליו לא יהיה כי אם על דרך אחד, והמימינים והמשמאילים הם על דרכים עד אין מספר.

ומפני זה אמר כאן בקניין הברכה: **את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלהיכם**, רוצה לומר כי אין דרך לבוא אל הברכה האלהית אם תימינו ואם תשמאלו, רק על דרך אחד, והוא השמיעה אל המצוות, שהוא דרך קצר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל.

אמנם דרכי הקללה הם מרובים ורחבים. וזהו **הקללה אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלהיכם**. ורצה בזה, שאדם יחטא - או לסכלות והעדר הידיעה, ועל זה אמר **אם לא תשמעו**, רוצה לומר אם תטו לבבכם מהשמיעה והלימוד התורני. וג"כ יש דרך רע אחר, והוא אמרו **וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצווה אתכם היום**, שאע"פ ששמעתם וידעתם, הנה מפאת הרצון עזבתם את אותם המצוות האלהיות ותקוצו בהם, ותבחרו לכם מצוות אחרות ודרכים אחרים.

וגם כן יש דרך אחר, רע ומר, והוא שלא חסרתם הלמידה והשמיעה, גם לא עשיתם את מצוות ה', רק חשבתם לעמוד עמו בשותפות אלהים אחרים. ועל זה אמר **ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם**.

הנה אלה דרכים רבים מתחלפים: לפי שהברכה בדרך אחר תבוא אליך, ובשלשה דרכים תנוס מלפניך.

ואפשר לפרש **ללכת אחרי אלהים אחרים**, שבא להגיד שאין אדם עובר מצווה מן המצוות אלא אם כן נכנסה בו רוח אפיקורסות, כבסוטה סוף פרק בתרא: כי העובר מרצונו וחפצו על המצוות, יהיה בהכרח שיכנס בו האפיקורסות והכפירה. וכמאמר המשורר (תהלים י"ד) **אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו התעיבו עליה אין עושה טוב**.

ומה שכתבתי הוא היותר נכון בפשטי הכתובים.

[ברכות וקללות בהר גריזים ועיבל]

הספק הראשון

באמרו ראה אנכי נותן לפניכם **היום** ברכה וקללה.

וכתב **רש"י** (שם י"א כ"ו) האמורות בהר גריזים ובהר עיבל. וכן כתב אחר זה **והיה כי יביאך ה' אלהיך וגו' ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל**.

ויקשה מאוד, למה זכר כאן מצוות הברכה והקללה שיתנו על הר גריזים והר עיבל, הדברים האלה שיזכור בלבד, ושאר הדברים הבאים בפרשת והיה כי תבוא.

והיה ראוי ששם יזכור העניין כולו, או כאן. ולא שיביא קצתו בכאן וקצתו שם.

ג"כ אמר בכאן ראה אנכי נותן לפניכם היום. איך יפורש, על הברכה והקללה - הר גריזים והר עיבל, שלא היה באותו יום כי אם אחרי בואם אל הארץ. ואם אמר זה על הציווי, לא היה בזה היום. כי אם ביום שנאמר בו פרשת והיה כי תבא. ואיך אם כן אמר ראה אנכי וגו'.

תשובה לספק הראשון

ולפי שאמר שהמצוות עצמן הם ברכה או קללה כפי מצב המקבל אותם, בשמיעה או בשלילת השמיעה, אמר עוד שמלבד הברכה והקללה הזאת אשר ימצא במצוות בכוחן וטבען כפי המקבלים, הנה עוד יתנו עליהן ברכות וקללות בפה בהר גריזים ובהר עיבל.

וזוהו אמרו והיה כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל, והם שני הרים שהמה אחרי העברת הירדן דרך מבוא השמש, רוצה לומר לצד המערב, בארץ הכנעני היושב בערבה. כי היה ג"כ מהאמורי היושב בהר. והם מול הגלגל בנכחיותו, ואצל אלוני מורה שישב אברהם אבינו שם.

כי הנה בבואם שמה יעשו פומבי גדול, בעלות הששה שבטים על ראש הר אחד, וששה על ראש הר האחר, והלוויים בתוך העמק עם ארון הברית. ואז יאמרו בקול רם ברכה לכל מי שישמור את דברי התורה, וקללה רבה למי שלא יקים אותם, ויענו כל העם אמן בקול המולה גדולה.

ולפי שאופן המצווה ועניינה יזכור אותה אחרי זיכרון המצוות בפרשת כי תבוא, כי שם הוא המקום הנאות אליו בזיכרון דברי הברית והחיזוק בשמירת התורה, לכן לא הביא הזיכרון הזה בכאן, כי אם בדרך קצרה. כדי שמלבד הברכה אשר במצוות בכוח, עוד יתנו עליהם ברכה בפועל ובפה באותו מקום שיזכור.

והתנצל משה רבנו למה לא ניתנה עתה בפיו הברכה והקללה ההיא, וצויה לתיתה אח"כ בהר גריזים ובהר עיבל. ולזה אמר כי אתם עוברים את הירדן לבא לרשת את הארץ וגו'. ושמרתם לעשות את כל החוקים ואת כל המשפטים וגו'. רוצה לומר, בעבור שאתם עוברים לארץ, ושמה תשמרו לעשות החוקים והמשפטים אשר צויתי אתכם, ולכן היה מהראוי ששם בכניסתם תעשו הברית, ותתנו הברכה והקללה בהר גריזים והר עיבל, לא כאן בזה המקום.

הנה התבארו הכתובים האלה כפי אמיתתם וסידורם וקישורם. ואני נטיתי בהם מדרכי המפרשים כפי מה שיוורה עליו המשך העניין.

יותר עם זה הספק הראשון

אברבנאל דברים פרק יב

פרק יב, א-ז

- א אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות
בארץ אשר נתן יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה כל-הימים אשר-אתם חיים על-האדמה:
ב אבד תאבדון את-כל-המקמות אשר עבדו-שם הגוים
אשר אתם ירשים אתם את-אלהיהם על-ההרים הרמים ועל-הגבעות ותחת כל-עץ רענן:
ג ונתצתם את-מזבחותם ושברתם את-מצבתם ואשריהם תשרפון באש
ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את-שמן מן-המקום ההוא:

ד לא-תעשון כן ליהנה אלהיכם:
 ה כי אם-אל-המקום אשר-יבחר ה' אלהיכם מפל-שבטיכם
 לשום את-שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה:
 ו והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם
 ואת תרומת ידכם ונדבתיכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם:
 ז ואכלתם-שם לפני ה' אלהיכם ושמתם בכל משלח ידכם
 אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלהיך:

[716] אחרי שעשה ההקדמה הזאת לביאור המצוות, מהברכה והקללה שיש בהם. התחיל לספר אותם וכלל אותם בשם **חוקים ומשפטים**. לפי שהמצוות, כמו שזכרתי, או יהיה טעמם נעלם ונסתר, והם אם כן חוקים; או יהיה טעמם נודע ונגלה, ויהיו משפטים. ולפי שאין אמצעי בין החיוב והשלילה, והם כוללים כל החומרים, היו שני השמות האלה כוללים המצוות כולם. ולא זכר **עדות**, לפי שענינם הסיפורים שכבר השלים בשלוש הפרשיות אשר עברו.

ואמר **כל הימים אשר אתם חיים על האדמה**. להודיעם, שכמו שהכרם המשובח יצטרך לשלושה דרכים עצמיים בשלמותו:
האחד טבע הגפן עצמו הנטוע שמה. שיהיה מן הגפן הטוב כאלו תאמר השורק. כי יש לגפנים שרש בטבעם וחלוף גדול בהולדת היין.
והשני טבע הארץ כי יש ארצות מיוחדות להולדת היין מזולתה.
והשלישי מיני העבודות שראוי שיעבוד האדם את הכרם יותר מכל שאר עצי היער.

- כך בענין האומות, לשלמותם ראוי שתהיה האומה מזרע אברהם יצחק ויעקב. וכמו שאמר ירמיהו **ואנכי נטעתיך שורק כלו זרע אמת**. ושתהיה מיושבת בארץ הנבחרת, כי שמה תיתן פריה, לא בזולתה מהארצות. ושתעשה מעשה המצוות כתיקון, כי זה משפט אלהי הארץ. כי בזולת זה לא תיתן את פריה.
 ולזה אמר כאן: **אלה המצוות והחוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ כל הימים אשר אתם חיים על האדמה**, רוצה לומר כי חייכם וישיבתכם על האדמה ההיא, תלויים בעבודת האלוה.

[מאמר ראשון על בית הבחירה: אבד תאבדון]

א אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ
 אשר נתן ה' אלהי אבותיך לך לרשתה כל-הימים אשר-אתם חיים על-האדמה:
 ב אבד תאבדון את-כל-המקמות אשר עבדו-שם הגוים
 אשר אתם ירשיתם את-אלהיהם על-ההרים הרמים ועל-הגבעות ותחת כל-עץ רענן:
 ג ונתצתם את-מזבחותם ושבחתם את-מצבתם ואשריהם תשרפון באש
 ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את-שמם מן-המקום ההוא:
 ד לא-תעשון כן לה' אלהיכם:

ואמנם באומרו **אבד תאבדון את כל המקומות**, חשבו המפרשים שהיא מצווה בפני עצמה, שהזהיר כבר על איבוד עבודה זרה ומשמשיה. והתחיל בזה להיות העובד עבודה זרה ככופר בכל התורה כולה.

ומאשר ראיתי שהזהיר על זה בפרשיות אשר עברו הרבה מאוד, וכדברים האלה עצמם, לא שערתי שהיה הצורך כאן בהכפיל הדברים ההם. ולכן חשבתי שלא בא זה להזהיר על עבודה זרה מפאת עצמה, אבל הייתה כוונתו להתחיל במצוות בית הבחירה, שהיא המצווה הקודמת בעמלה ובסיבה לשאר המצוות. והמצווה הזאת כבר נזכרה בפרשת וישמע יתרו בסופה, אמר שם **מזבח אבנים תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך**.

ולפי שנאמרה שם בקיצור, ביאר עתה בעניינה הדברים שיזכור. ולפי שלא יחשבו ישראל שאחרי שיכבשו את הארץ יעשו בתי קדושתם באותם המקומות שהיו העמים עובדים לאלהיהם, להיותם מקומות משובחים ויפים, ושהם יסירו משם תועבות הכנעניים ופסיליהם, ויעתיקו אותם המקומות לעבודת הגבוה. לכן הודיעם שלא יהיה כן. כי אותם המקומות הם רעים וטמאים, ולא יבחר ה' באלה. וזהו אמרו אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים את אלהיהם, שהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן. ואיבוד המקומות איננו שההרים ימושו והגבעות תמוטינה, אבל שאותו ישוב, רוצה לומר אותו בית ואותו מקום שהיה להם מיוחד לעבודתם על אותם ההרים והגבעות, יאבדו אותם. וגם אותם מזבחות שהיו שם, הבנויות מאבנים רבות, והמצבות שהם עשויות מאבן אחת, יותצו ויישברו. ואשריהם, שהם העצים, ישרפום. והפסילים יגדעון. וגם השמות שהיו קוראים לאותם המקומות, "עין כל", "בית גליא" - יאבדו ולא יזכרו עוד בשמם.

והנה שם בזה שלשה דברים שהיו אצל הגויים בעניין בתי עבודותיהם, מחולפים ממה שצוה ה' יתברך שיעשו בבתי עבודתו:

האחד שהיו להם בתים רבים לעבודתם ולכן אמר את כל המקומות.
השני שהגויים ההם היו בוחרים בהם לרצונם, וזהו אשר עבדו שם הגויים.
השלישי שהגויים ההם עצמם היו הכמרים. כי המה היו עושים את עבודתם ומקריבים את זבחיהם. וזהו אשר עבדו שם הגויים את אלהיהם.

ועל הכל אמר **לא תעשון כן**.

ור' ישמעאל דרש בספרי: **אזהרה לנותץ אבן מן המקדש, ולמוחק את השם**. אבל כפי הפשט עניינו לא תעשון כן עבודה לאלהים ית', באותם המקומות המתועבים, ולא תקטירו ולא תעבדו לשמו בהם, **כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם וגו'**, שמה

תביאו, רוצה לומר שהמקום המקודש צריך שיהיה אחד כאחדות האלהי ית' השוכן בו, ולא יהיה רבים כמקומות הגויים. וזהו אמרו כי אם אל המקום.

עוד צריך שתהיה בחירתו מאת ה' וע"פ נביא, לא כרצון העובדים, כאשר יעלה על רוחם. וזהו אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם.

עוד צריך, שגם באותו מקום לא תהיו אתם העובדים והזובחים כמו הגויים, אבל יהיה המוטל עליכם שלשכנו **תדרשו ובאת שמה**. רוצה לומר, שאתם תדרשו אל הנביא על מקום משכנו, לא שאתם תבחרו אותו. וכמו שעשה דוד ע"ה, שאמר לנתן הנביא (שמואל ב' ז') הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון ברית ה' יושב תוך היריעה. לפי שהבחירה הייתה מה' יתברך ע"י הנביא לא מהמלך או העם. ולכן אתם תדרשו לנביא, לדעת איפה נבחר מקום לה' משכנות לאביר יעקב. ואז **ובאת שמה**, רוצה לומר שיעלו לרגל שלוש פעמים בכל שנה, ויביאו שמה עולותיהם וזבחייהם וגו'. לא שהם יעשו העבודה, כי אם שיביאו הדברים שמה, והכהנים יעשו אותה.

והנה זכר בזה הדברים הנאכלים במחיצה שעליהם יצטרך לבוא לירושלים, שהם העולות והזבחים שהוא חייב לאוכלם שמה, ומעשרותיכם שהם מעשר בהמה ומעשר שני, לא מעשר ראשון שהוא ללוי. והיה אוכל אותו בכל מקום.

ותרומת ידכם, שהם הבכורים לדעת **רש"י**. או הנדבה והנדר שיעשה האדם מכספו וזהו כדברי **הרמב"ן**. ולכן קראה תרומת ידכם, כי היא איש כמסת ידו. ולא אמר תרומותיכם, שהיא התרומה שיתנו מהתבואות.

וכן נדריכם ונדבותיכם, שהנדרים הם כאלו אמר הרי עלי שור או שה לקרבן. ונדבותיכם היא בשור או כשב או עז ידוע, שנדב אותו לגבוה, שהם כולם שלשה מיני נדרים. והבכורות ג"כ, שכלם נאכלים שמה.

ושאותה ביאה לא תהיה לסגף גופם ונפשם ולשרוף בניהם ובנותיהם, כמו שהיו עושים הגויים ההם, כי אם לאכול ולשמוח הם ובתיהם על כל הברכה אשר ברכם השם יתעלה.

וראוי שתתעורר באומרו **ושמחתם בכל משלח ידכם**, וכן אמר אחרי זה **ושמחת לפני ה' אלהיך בכל משלח ידך**. ומהו משלח היד אשר יזכור תמיד אצל השמחה? אבל עניינו, שלפי שישראל היו עושים נדבות גדולות בתבואות שלהם בתיתם תרומה, ומעשר ראשון ומעשר שני, ובכורות הצאן והבקר, ראשית הגז ושאר הדברים כולם - הזהיר אותם שכאשר יביאו כל זה למקדש, ויתנו אותו שמה ללויים ולכוהני ה', שלא ירע עיניהם על הוצאתם ונדבותיהם. כי הפעל המשובח ראוי שיעשה אותו האדם בשמחה ובטוב לבב. ואם לא יהיה כן, יראה כאילו הוא אנוס בדבר ההוא, ולא ייקרא לזה נדיב כי אם עשוק וגזול כל הימים.

ולכן אמר על אותה נדיבות, **ושמחתם בכל משלח ידכם**. שמשלח היד הוא המתנה והנדיבות.

הספק הד'

שאתה תמצא כאן בפרשה שנאמרו בעניין בית הבחירה חמשה מאמרים, ובכל אחד מהם הזהיר על הלוי שישמח עמו ולא יעזבנו. אם לא במאמר ראשון שאמר:

לא תעשון כן לה' אלהיכם, כי אם אל המקום אשר יבחר וגו', והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם, ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלהיך.

ולא זכר במאמר הזה דבר מהלוי, בהיותו מצווה רבה שישמח עמו ויסעדהו על שלחנו.

תשובת הספק הד'

ולהיות הדיבור הזה לכל ישראל והלויים והכהנים בכללם. אמר **ואכלתם שם**. רוצה לומר הישראלים יאכלו המוטל עליהם, והלויים יאכלו המוטל עליהם, והכהנים יאכלו המוטל עליהם. כי לא הייתה הכוונה בזה כי אם להגיד שלא יעבדו את ה' יתברך באותן המקומות והדרכים שהיו עובדים שם הגויים, כי אם במקום אשר יבחר.

ושאר הדברים כבר נתפרשו במקומותיהם. ולא זכר כאן הלוי, לפי שלא בא הכתוב כי אם לפרש מקום העבודה. ואמנם ענינה ואופן עשייתה יזכור אותו אחרי זה.

זהו המאמר הראשון שאמר במצוות בית הבחירה.

והותר בזה הספק הרביעי.

דברים יב, ד-ז

ד לא-תעשון כן לה' אלהיכם:
ה כי אם-אל-המקום אשר-יבחר ה' אלהיכם מכל-שבטיכם לשום את-שמו שם
לשכנו תדרשו ובאת שמה:
ו והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם
ואת תרומת ידכם ונדבתיכם ונדבתיכם ובכרת בקרקעם וצאנכם:
ז ואכלתם-שם לפני ה' אלהיכם
ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלהיך:

[מאמר שני על בית הבחירה: העבודה חובה]

הנה במאמר הראשון שזכר מבית הבחירה הייתה הכוונה בלבד כמו שזכרתי, שלא תהיה העבודה לשם במקומות המיוחדים לגויים בעבודתם, כי אם במקום אשר יבחר.

ועתה יאמר אליהם מאמר אחר. והוא שעד עתה בהיותם במדבר לא נצטוו לזבוח בקר וצאן לשלמים לפני המשכן. ומי שלא היה רוצה לאכול בשר, לא נתחייב להביא קרבן. וג"כ לא היה

מחויב במדבר להביא בכורות ולא מעשר בהמה ומעשר שני, כי המצוות האלה כולם תלויות היו בארץ, ולא היו נוהגים במדבר דרך חובה כי אם דרך רשות, אם ירצה האדם לעשותה מרצונו. וגם לא היו מחויבים במדבר לבוא בחיוב למשכן ואפילו ברגלים.

ולזה אמר כאן שלא יחשבו שאחרי בואם אל הארץ תהיה העבודה בבית הנבחר רשות ולא חובה, כמו שהייתה בהיותם במדבר, שאיש כל הישר בעיניו יעשה בזה, ולא היה עליו חובה. כי הנה זה לכם במדבר, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה שהיא בארץ. כי במדבר לא היה להם מנוחה, בעבור שהיו נוסעים כל היום ממסע למסע. ולא היה המדבר מקום נחלתם שיהיו המצוות תלויים בו. אבל כאשר יעברו את הירדן וישבו בארץ אשר ה' מנחיל אותם, רוצה לומר אחרי הכבוש והחלוק, שכל אחד מכיר ויודע חלקו ונחלתו שזו היא הנחלה. ועוד, יניח להם מכל אויביהם מסביב, והם הגויים אשר הניח ה' יתברך אותם לנסות בם ישראל, שזו היא המנוחה באמת. הנה אז, במקום אשר יבחר ה' לשכן את שמו, שמה יביאו בהכרח ובחובה העולות והזבחים ושאר הדברים אשר זכר. ואמר וכל מבחר נדריכם, לומר שהנדר ראוי שיהיה מן המובחר, ושם תהיה השמחה השלמה.

וזכר הבנות והבנים והאמהות, לפי שעם כל הבית ילך שמה אם ירצה. עם היות חובת הרגל בלבד בזכרים. כמו שאמר יראה כל זכורך, הנה הנשים ההולכות שמה היה להן שכר טוב בעמלן, כנשי אלקנה. וגם הלווי באותה מצוות חובה ישמח עימהם, כי מפתם יאכל אחרי שאין לו חלק ונחלה בארץ, כמו שנתנה לשאר השבטים. והנה לא זכר בזה העניינים, לפי שכבר צווה שיהיו עניים בני ביתו, והם בכלל הבנים.

הנה התבאר שבעניין בית הבחירה היה המאמר הראשון לשלול שלא יהיה במקום מהמקומות אשר עבדו שם הגויים כי אם במקום אשר יבחר ה'. והמאמר השני בא להודיע שגם באותו מקום הנבחר לא תהיה ביאתם וקרבתיהם רשות כמו שהיא עתה במדבר אצל המשכן אבל אחרי המנוחה והנחלה תהיה חיוב גמור ולא רשות אם בקרבנות ואם במעשרות ובביאה שמה.

דברים יב, יג-יט

יג השמר לך פן-תעלה עלתיך בכל-מקום אשר תראה:
יד כי אם-במקום אשר-יבחר ה' באחד שבטיך
שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה:

[המאמר השלישי בעניין בית הבחירה]

וענינו אצלי, שאולי יאמרו ישראל בלבם הנה המעשרות ושאר הדברים שהם לכהנים, ושהם

נאכלים לפנים מן החומה, היה ראוי ומחויב שלא יעשו אותם כי אם במקום אשר יבחר ה' לצורך הכהנים משרתי ה', ולהיות האכילה לפנים מן המחיצה. אבל העולות שהן כולן כליל לגבוה, למה לא יעשה אותם האדם בבמה, כל אחד בארצו, כדי שיעתר השם יתברך באותו קרבן. וכמו שעשה לנח בצאתו מן התיבה: וירח ה' את ריח הניחוח, ויאמר לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם. ודוד גם הוא, בהעלותו את העולה על גורן ארונה היבوسی, נעתר ה' לארץ [ש"ב כד, כה]. ויחשבו ישראל שבזה לא היו הכהנים חסרים דבר, כי הייתה כולה כליל.

הספק הה'

למה במאמר השלישי מן בית הבחירה אמר:

השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, כי אם במקום אשר יבחר ה' אליהך באחד שבטיך שם תעלה עולותיך.

ויקשה, למה עשה השמירה על העולות מבין שאר הזבחים, והמעשרות והבכורות, והנדרים והנדבות שהיה מחויב לאוכלם במקדש, כמו שאמר למעלה שתי פעמים, וכאן זכר בלבד העולות.

תשובה לספק ה'

הנה מפני זה אמר הישמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך. כלומר, הישמר לך מעשות כדבר הזה בענין העולות, אבל צריך שתלך במקום אשר יבחר ה', כי הוא הבוחר ויודע המקום הנרצה אליו ולא אתה. ותעשה כן אף על פי שאותו מקום יהיה לאחד שבטיך, שמה על כל פנים תבואו אתם כל בית ישראל, רוצה לומר כל שאר השבטים, להעלות עולותיכם, לא במקום אחר.

ונתן הסיבה בזה באומרו **אשר יבחר ה'**. רוצה לומר אם הוא בחר בזה, מה לכם לבקש מקום אחר אשר הוא לא בחר בו. והעבודה ההיא לא תצלח בהיותה הפך בחירתו.

הנה התבאר למה בא המאמר השלישי הזה, ולמה לא זכר כי אם העולות.

והנה יורה על אמיתת מה שפירשתי, אמרו בזה המאמר **באחד שבטיך**, מה שלא אמרו בשאר המאמרים. מפני שזה היה מקום המחלוקת, רוצה לומר היות הקרבן עולות השבטים כולם, במקום אחד מיוחד משבט אחד.

אמנם לפי שאמר **ושם תעשה כל אשר אנכי מצווך**, שהוא כולל שאר הזבחים כולם, הוציא להם מן הכלל בשר תאוה. שעם היות שבמדבר לא היו יכולים לשחטו כי אם בפתח אהל מועד, והדם היה נשפך על המזבח, והיה הבשר שלמים והיו אוכלים אותו בעזרה, והטמא לא היה נוגע בו. כמו שאמר (פ' צו) **והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל**. עתה, אחרי היותם בארץ, היה זה כן.

ולזה אמר **בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר בכל שעריך**. רוצה לומר מבלתי שתצטרך לבוא אל המקדש על זה. וההיתר על זה כבר נרמז בפרשה, שאמר **איש איש אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה, או אשר ישחט מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו'**. כי הנה רמז להם בזה, שאותו איסור לא ינהג כי אם במדבר בהיותם במחנה, ובהיות להם שם אהל מועד. לא אחרי בואם אל הארץ. ולהיותו רמוז שם, פירש אותו כאן. והנה אמר בזה **כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך**, לפי שכמו שכתב **רש"י** ז"ל (שם י"ב): למדה תורה דרך ארץ, שלא יאווה בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר.

ולזה אמר **תזבח ואכלת בשר** בעבור ברכת ה' אשר אתך, והעושר שהשפיע עליך מרוב הבקר והצאן. ולכן ראוי הוא שתאווה לאכול בשר.

והודיעם עוד שלא יצטרכו באותו בשר תאווה לנהוג בו טהרה, אבל הטמא והטהור יאכלנו כמו שיאכלו הצבי והאיל הטמא והטהור, לפי שאין בו קדושה ואינו נקרב על גבי המזבח. ככה יאכלו בני ישראל את בשרם בכל שעריהם, הטמא והטהור, מבלתי שמירת קדושת מה בה.

[איסור דם]

ולפי שלא יחשבו שאחר שהותר בשר תאווה בשערים, שהותר להם גם כן את הדם שנאסר במצוותו, כיון שאין בו זריקה על המזבח. לכן הוצרך לומר אחרי היתר בשר תאווה **רק את הדם לא תאכלו על הארץ תשפכו כמים**. רוצה לומר שלא יאכל אותו בשום פנים. והודיעם עם זה עוד שאין צריך גם כן כסוי דם, כי אם לשפכו כמים מבלי כסוי. ובפרשת כי ירחיב יתבארו הענינים האלה כפי הצורך אליהם.

והנה אמר אחרי זה, **לא תוכל לאכול בשעריך** להתיר ספק זה. והוא, שאולי יחשבו בני ישראל שלא הייתה הביאה לבית הבחירה כי אם לתת שמה המעשרות והברכות והנדרים והנדבות לכהנים וללויים, או למי שיצטרך הדבר כפי הדין. ולכן יחשבו שכבר יוכל האדם לתיתם להם בשערים אשר ירצו. ולמה יצטרך האדם לצאת מביתו וללכת לירושלם מפני זה, בהיות שאותה מתנה אפשר לתת להם בשערים. הנה להשיב לזה אמר: **לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגןך וגו'**. וכמו שכתב **הראב"ע**: **המאמר הזה עם הלוי ידבר, גם עם ישראל**.

והכונה בו, שלא יחשוב שהיה עניין הביאה למקדש מפני שיתן המתנות ההן ללויים ולכהנים. אינו כן, כי לא היה התכלית כי אם לאוכלם שם, ואף הכהנים והלויים אין להם רשות לאכלן כי אם באותו מקום מקודש. ולכן מפאת האכילה תצטרך הביאה שמה, לא מפאת המתנה אליהם. וזהו אמרו **לא תוכל לאכול בשעריך**, רוצה לומר אמת הוא שהמתנה כבר אפשר לתת אותה ללויים ולכהנים בשערים, אבל אתם כולכם לא תוכלו לאכול בשערים, כי אם לפני ה' ובמקום אשר יבחר, והשמחה תהיה לפניו לא במקום אחר.

הספק הו'

למה נכפל אזהרות הלזוי באותה הפרשה עצמה, ונשנית שתי פעמים, באומרו:
**כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו, במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, אתה ובנך ובתך ועבדך
 ואמתך והלזוי אשר בשעריך וגו'.**

וחזר לומר מיד

השמר לך פן תעזוב את הלזוי כל ימיך על אדמתך.

הוא מאמר כפול, אחר שכבר הזהיר עליו.

ורש"י ז"ל כתב שבא ליתן לאו על הדבר. ואני לפרש הכתוב על פי הפשט באתי.
 אף כי כבר נכלל במאמרים הקודמים עניין הלזוי בעשה ולא תעשה וכמו שיתבאר.

תשובה לספק ו

ולפי שהאדם לא ישמח אם יתרחק מבניו ומבנותיו. אמר **אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך**, שילך עמו שמה עבדו ואמתו, ולא יברח ממנו בעלותו לראות את פני ה'. ואפילו הלזוי אשר בשעריך יצטרך ללכת שמה לאכול ולשמוח, עד שמפני זה אני אומר לך שלא תעזוב את הלזוי כל ימיך על אדמתך. רוצה לומר כאשר תעלה לרגל לא תעזוב את הלזוי במקומך. רוצה לומר שיישאר הוא בשערים עם המעשר והנדרים שנתת לו, ותלך אתה לבדך עם ביתך לירושלם. השמר לך פן תעשה כן. אבל עמך ילך בקרבך לירושלם, ושם ישמח עמך.

הנה התבאר שבמאמר השלישי והרביעי האלה, התיר להם לישראל כל מה שיסופק אצלם על מצוות בית הבחירה, אם מעניין העולות, ואם מעניין הביאה לירושלם על מצוות בית הבחירה.

ורש"י פירש השמר לך פן תעזוב את הלזוי על אדמתך, למעט שבגולה אינו מוזהר עליו, כי אם כשאר עניי ישראל, ולא יותר מזה.

הנה בזה הותר הספק הששי.

דברים יב, כ-כח

כ-כי ירחיב ה' אלהיך את-גבולך באשר דבר-לך
 ואמתת אכלה בשר כי-תאונה נפשך לאכל בשר בכל-אונת נפשך תאכל בשר:

[היתר בשר תאוה]

כפי סגנון הפרשיות אומר אני, שהפרשה הזאת לא באה להתיר בשר תאוה, כי כבר התיר אותה בפרשה של מעלה. אבל באה לתת הטעם אל מה שאמר בפרשה של מעלה מהיתר בשר תאוה ומאיסור הדם. כי לפי ששם הוציא מן הכלל שאמר **שם תעלה עולותיך ושם**

תעשה כל אשר אנכי מצוך, את בשר תאווה, וזכר להם שיהיה מותר לאוכלו בשערים בכל אות נפשם, הטמא והטהור, ושלא יאכלו את הדם. ראה אדון הנביאים, שכבר ישאל אדם ולמה זה הוצאת מן הכלל השלמים מבין שאר הזבחים והקרבת. ואם היה שהתרת בשר התאווה, למה אסרת את הדם. והנה שניהם היו אסורים כאחד. ואם התרת אחד מהם, למה לא התרת האחר גם כן. הנה להשיב לזה, באה זאת הפרשה, לתת להם הטעם והסיבה למה התיר להם בשר התאווה, ולמה אסר להם את הדם בהיתרו.

ולזה **אמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך**. ואין פירוש **כי ירחיב כאשר ירחיב הכל**, כי במקום הזה ישמש במקום הסיבה, **יאמר בעבור** שירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך. והרחבת הגבול הוא ירושת הארץ משבעת העממים, כי זהו אשר דבר ה' לישראל, שנאמר (פ' ואתחנן) **כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גויים רבים מפניך החיתי והאמורי והגרגשי והכנעני והפריזי והחויי והיבوسی שבעה גויים רבים ועצומים ממך**. ואמנם השלשה נכללו בשבועת האבות, ולא דבר לישראל על ידי משה לתת להם. ולכן בערי המקלט **אמר ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך**, כי שבועת האבות הייתה באותה השלשה הנשארים. אבל כאן לא אמר כאשר נשבע לאבותיך, אבל **אמר כאשר דבר לך**. ומה שדבר אליהם הוא על ארץ שבעת העממים. ואחר כך יאמר בעבור שירחיב את גבולך כמו שאמר לך, ולא תהיה מקובצים כולכם במקום אחד, כמו שהייתם במדבר אצל המשכן. כי לכן אמר **כי ירחיב** ולא אמר **כי יכרית** ה' אלהיך את הגויים. להורות אליהם, שמה שחייב התר בשר תאווה, הוא הרחבת הגבול.

ועם זה, אני ידעתי את יצרך שתאמר אוכלה בשר בעבור שתאווה נפשך לאוכלו. לכן יהיה מההכרח שבכל אות נפשך תאכל בשר. רוצה לומר שתשקיט את תאוותך ותאכל אותו. וכיון שיהיה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם רחוק, לכן מפני זה הוצרך השם להתיר בשר התאווה, לא שיהיה ההיתר בלבד לרוחקים מירושלים, כי אם מפני הרחבת הגבול והארץ, ורוחק המקום, הותרה המצווה ההיא. ולכן היה ההיתר כולל לרוחקים ולקרובים. ואם כן יהיה כוונת זה המאמר **וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך**, רוצה לומר לכן נתתי לך התר שתזבח מבקרך ומצאנך, כי שם היה עיקר הציווי בהיתר בשר התאווה.

[השוואה לצבי ואיל]

כא כִּי-יִחַק מִמֶּנָּה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם
וְזִבְחָת מִבְּקָרְךָ וּמִצְאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ בְּכָל אוֹת נִפְשָׁךָ:
כִּבְּאֵן כְּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת-הַצִּבִּי וְאֶת-הָאֵיל כִּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטְּמֵא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ:
כִּי רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אָכַל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא-תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם-הַבֶּשֶׂר:

ואמנם מצוות השחיטה קבלו אותה **רבותינו** ז"ל בחולין ריש פרק השוחט, גם במילת **זבחת** נכללה, כי עם השחיטה תאמר הזביחה באמת.

ואמר **אך כאשר יאכל**, להודיעם שבזה לא היה מתיר שיאכל דבר קודש חוץ למקדש כי כבר נעשה חולין. אך צויתי ואמרתי שתהיה אכילתו חולין, לא תצטרך לטהרה ולקדושה, כי אם שייאכל כאשר יאכל הצבי והאיל, שיאכלו אותו הטמא והטהור יחדו.

ולא אמר אך כאשר יאכל הצבי והאיל, להתיר בשר התאוה, כמו שהותר חלב הצבי והאיל. כי לא עשה ההידמות כי אם **באופן האכילה**, הטמא והטהור. ולא אמר כל אשר יאכל כצבי וכאיל יאכל בו. ולכך יפרש בכל מקום **הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל**, לפי שבזה היה ההידמות לא בדבר אחר.

הנה בזה נתן הטעם והסיבה למה התיר להם בשר התאוה. ונעתק מזה לתת הסיבה למה נאסר להם אם כן הדם אחרי שנאסר באיסור הבשר. ועל זה אמר **רק חזק לבלתי אכול את הדם** וגומר.

[שלושה הסברים לאיסור דם]

אבל הנראה אלי בטעם איסור הדם הוא, שנתנה התורה שמה בפרשת אחרי מות שלשה תנאים באיסורו:

הטעם הראשון

מפני שהדם הוא מרכב הרוח החיוני, ובו ישולח הנפש לכל האברים להיות תולדתו ושלוחו ההכרחי מן הלב, כמו שזכר **ראש הפילוסופים בפרק י"א מספר ב"ח**. אמר:

שהורידים והשריגים צומחים מן הלב, וממנו ישתלח הכוח החיוני והנפשי והזן באמצעות הדם והרוח אשר בו.

והנה ה' יתברך ציוה שעל המזבח יקריב האדם קרבנו, ויהיה גוף הבהמה ובשרה תחת גופו ובשרו. ויהיה דם הבהמה, מפאת הנפש החיונית הנשואה בו, תחת נפש האדם נפש תחת נפש. כי לא יוכל האדם להקריב דבר ממנו ממושש [חומרי, שניתן למישוש] שיתייחס אל הנפש, כי אם הדם. ועל זה נאמר שם **כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר עליו**. **כי הדם הוא בנפש יכפר**. רוצה לומר, כי נפש הבשר, והיא הנפש החיונית, היא נשואה בדם. ולכך צויתי שיוקרב הדם על המזבח, כדי שיכפר על נפשותיכם לפני ה'. וכמו שחויב כל אדם לשפוך את נפשו החיונית לפני ה' יתברך, ולמסור אותה על דבר כבוד שמו, וכמו שאמרו **ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך**.

ואמרו:

כי הדם הוא בנפש יכפר, ביאורו הוא כי הדם יכפר בבחינת הנפש אשר היא נשואה בו.

וזהו אמרו בנפש יכפר, בעבור הנפש הנשואה בו ובבחינתה, יכפר על נפשותיכם.

לזה תמצא שם שבאה המצווה היא בלשון **נפש: כל נפש מכם לא תאכל דם**, ונתתי פני **בנפש האוכלת את הדם וגו'.**

לפי שהיה האיסור ההוא מפאת הנפש.

אמנם בשחיטת חוץ לא אמר כי אם **איש איש מבני ישראל**, ולא זכר בו שם נפש.

ודע עם זה, שעם היות הנפש הנשואה בדם היא הנפש החיונית, ונפש האדם אשר עליה יכפר, היא השכלית; הנה תכפר זו על זו, מפני ההשתתפות אשר ישתתפו בו, או שיכפר הדם על נפש האדם החיונית במה שחטאה גם היא בתאוותיה, וצריכה סליחה וכפרה. והנפש השכלית תהיה כפרתה בתשובה ואמונה.

והנה אם כן זכר בזה הטעם הראשון.

ובטעם השני

הוא, לפי שהמזון ישוב לטבע הניזון ויהיה לבשר אחד. ואם יאכל אדם דם כל בשר, והוא יתחבר בדמו ויהיה לאחדים, יוליד עובי וגסות אל נפש האדם, ותשוב קרוב אל טבע נפש הבהמות. כיון שהנפש נשואה בדם, והנה הבשר אשר יאכל ישתנה בשנויים ועיכולים רבים: אם באצטומכא, ואם בכבד, ואם באברים, עד שישוב אל טבע הניזון.

אמנם הדם, להיותו דבר מבושל, ייקחהו הטבע כמו שהוא, ולא יצטרך אל עיכולים ושינויים רבים, כשאר הדברים הנאכלים. ובלקוח הטבע אותו כמו שהוא, מבלי עיכול אחר, יתמזג דם האדם בדם הבהמה, ונפשו החיונית בתאוותיה תתעבה כנפש הבהמה, וזוהר השכל המושפע אליה יחשך. כי דמים בדמים נגעו, להרתיח החום הטבעי ביותר, ולשתף אל מזגם טבע הנפש הבהמית, עד שיקנו אליהם התאוות הנפסדות, ומרה תהיה באחרונה.

והטעם הזה אמר שם גם כן, באומרו **כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא**. ואומר לבני ישראל **דם כל בשר לא תאכלו**. ואין פירוש הכתוב שהנפש נושא לדם, ולא שדמו במקום נפשו, כמו שפירשתי. וגם אין הנפש בכאן רמז לגוף, כמו שפירש הרמב"ן. אבל פירושו הוא:

שהדם הוא מתחבר אל הנפש ודבק עמו.

ואפשר עוד לומר, שהדם הוא הכלי לנפש הנשואה בו, ולכן אמר כי נפש הבשר בדם הוא. והנפש היא המהוה לדם כי היא פועלת העכול. ומזה הצד אמר **דמו בנפשו הוא**, שהדם הוא מפועל הנפש. ויצדקו אם כן שני המאמרים. אחד במדרגת הכלי והאחר במדרגת הפועל והצורה.

והטעם השלישי

הוא, כי הדם הוא מקום הנפש בגוף החי. כי אנחנו לא נראה הנפש אשר נראה הדם שהיא בו נשואה. ואם יאכל אדם הבשר והדם, יחשב כאלו אכל הבעל חי ההוא. כמו שהוא חי בגוף ובנפש. וכבר נאסר לבני נח אבר מן החי, בחולין פרק גיד הנשה, ובפרק ד' מיתות, ובכמה

מקומות. ואם יאכל האדם הבשר והדם, יהיה כאלו אכל אבר מן החי, ושאלו הבעל חי עם נפשו כמו שהוא בחיים, שהוא דבר מגונה מאוד.
ולבני נח נאמר **אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו**, רוצה לומר עם נפשו שהוא דמו, לא תאכלו.

וגם הטעם השלישי הזה זכרה אותו התורה שמה, באומרו **כי נפש כל בשר דמו הוא... כל אוכליו יכרת**. רוצה לומר, כי נפש כל בשר הוא דמו. כי אחרי שהנפש נשואה בו, הנה אם כן יאמר על דרך ההרחבה שהוא הוא. או יאמר שיחסר בי"ת בכתוב, שהוא כאלו אמר כי נפש כל בשר **בדמו** הוא, ולכן כל אוכליו יכרת, כמו שיכרת מתורת בני נח האוכל אבר מן החי. ולכן זכר העונש בטעם הזה.

ומאשר אמר בכל שלשת הטעמים האלה נפש כל בשר, ידענו שלא דיבר הכתוב כי אם בנפש החיונית, לא בנאכל ולא באוכל. כי הנפש השכלית איננה בדם ולא מתחברת עמו.
הנה לשלשה הטעמים האלה אסר לנו האל יתברך אכילת הדם.

[בדברי משה רמזים שלושת הטעמים שהוזכרו]

ואחרי שידענו טעמי איסור הדם במקומו, שהוא משלשת הבחינות אשר זכרתי, תראה שאדון הנביאים רמז בדבריו כאן לשלשתם. ואם כי זכרם בקוצר רב, לפי שנסמך על מה שזכר כבר מזה שם.

כי הנה אמר **רק חזק לבלתי אכול את הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר**. וזה מכון **כנגד הטעם האחרון** אשר זכרתי. ועניינו, שמא תחשוב שהדם להיותו מאכל מעוכל לא יעמוד בו הטבע בגופך לשנותו לטבע הניזון, שלכן יחדש בך חוזק ואומץ רב. דע נא וראה שאינו כן, אבל בהפך: שתהיה יותר חזק ואמיץ לבלתי אכול את הדם.
ונתן הטעם האחר והוא שבדם הוא הנפש. או שהדם הוא מקום הנפש בגוף החי. ולכן באכולך אותו, תהיה כאלו אכלת החי כמו שהוא בגוף ונפש, וכעניין אבר מן החי. ולכן אין ראוי שתאכל הנפש עם הבשר, כי תהיה אם כן אוכל אבר מן החי, והחי בנפשו כמו שהוא, והיא דבר מגונה ואכזריות רבה.

גם העיר על הטעם השני מהגסות והעובי אשר יוליד במזג האדם ונפשו, במה שאמר **לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים**. רוצה לומר, כמו שהמים להיותם יסוד פשוט אינם ראויים להזנה, כך הדם בלתי ראוי להזנתך. לא בבחינת הנפש אשר בו, כי אם בבחינת הדם עצמו. וזהו אמרו **לא תאכלנו** רוצה לומר מפאת עצמו. ועל הטעם האחר העיר באומרו **לא תאכלנו למען ייטב לך**. וההטבה היא שיכפר המזבח על נפשך כמו שאמר.
ומה שהוא מחלק ה' ומתנת מזבחו, אין ראוי שתאכלהו שלא ברשותו.

[שתי סיבות לאיסור דם]

ואפשר עוד לפרש בכתובים האלה, שאחרי שצויה רק חזק לבלתי אכול הדם מן הטעם שפירשתי, נתן בזה שתי סיבות:

הסיבה האחת מטבע המצווה בעצמה, והשני מפאת המצווה.

ולכן אמר בבחינת המצווה כי הדם הוא הנפש. רוצה לומר הדם, הוא הנפש בכוח. ואין ראוי שתאכל הנפש עם הבשר, אבל שעל הארץ תשפכנו. והיה זה להיותו מוליד גסות ועובי בטבע האדם ומזגו כמו שזכרתי.

עוד נתן הסיבה מפאת האלוה יתברך, שצויה בו שראוי שיקיים מצוותו. וזהו אמרו **למען ייטב לך ולבניך אחריו כי תעשה הישר בעיני ה'.** רוצה לומר, יהיה הדבר מה שיהיה, מאחר שהוא הישר בעיני ה', ראוי לקיימו.

הנה באר זה כולו אדון הנביאים, למה התיר בשר תאוה ולמה אסר הדם. ולכך חתם דבריו באומרו הבשר תאוה אשר אמרתי יהיה חולין, ותאכלו אותו בכל מקום. אבל לא תחשבו שכיון שיצא מן הכלל ללמד. לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. ושכן יהיו שאר הקודשים. אינו כן, רק שאר קודשין אשר יהיו לך ונדריך לא תוכל לאוכלם בשערין כאשר תאוה אבל תשא אותם ובאת אל המקום אשר יבחר ה'. ואם היו עולות תעשה עולתיך הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך, להיותם כולם כליל לגבוה. ואם יהיו שאר הזבחים, הנה אז דם זבחיך ישפך על מזבח ה' והבשר תאכל אחר זה. ומזאת הבחינה רוצה לומר להשלמת המאמר בעניין בשר תאוה, אמר כאן רק קדשין אשר יהיו לך ונדריך ואין בו הכפל דברים לפי שבא לצורך תשלום עניין הצוואה שזכר. הנה נתבארו הכתובים כולם.

[סיכום: שמור ושמעת את כל הדברים]

כח שמור ושמעת את כל-הדברים האלה אשר אנכי מצוה למען ייטב לך ולבניך אחריו עד-עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך:

והנה אמר אחרי זה **שמור ושמעת את כל הדברים** וגו'. לפי שראה משה רבנו ע"ה שהכניס עצמו לתת טעם למצוות האלה וסיבות כפי הטבע והאמת. ולפי שאין ראוי בחוק התורה האלהית שיבקש האדם על מה שנצטווה עליו טעם ולא סיבה כלל. לכן אמר הנה נתתי לך בדברים האלה הסיבות והטעמים אשר ראיתי. אבל אתה לא תבוא להתווכח על זה, ודי לך שתשמור ותבין ותשמע הדברים האלה כולם, לא מפני הטעמים אשר הודעתך, כי אם כדי שייטב לך ולבניך אחריו כאשר תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך, אף על פי שלא יהיה הדבר ההוא טוב וישר בעיניך. כי המצוות האלהיות הראוי שיתקיימו גם מבלי טעם, להיותם ממנו יתברך.

דברים י, כט – יג, א

כט כי-יכרית ה' אלהיך את-הגוים אשר אתה בא-שמה לרשת אותם מפניך
 וירשת אתם וישבת בארצם:
 ל השמר לך פן-תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך
 ופן-תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם ואעשה-כן גם-אני:
 לא לא-תעשה כן לה' אלהיך כי כל-תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם
 כי גם את-בניהם ואת-בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם:

חכמינו ז"ל בסנהדרין פרק ד' מיתות ובפרק ר' ישמעאל דרשו הפרשה הזאת על העובד עבודה זרה כדרכה שחייב עליה לעולם. כי לפי שלא ענש על עבודת ע"ז, כי אם על זיבוח קיטור ונסוך והשתחויה, בלתי לה' לבדו, בא ללמד כאן, שאם דרכה של ע"ז לעובדה בדבר אחר, כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס - שזהו עבודתו - שחייב. אבל זיבוח וקיטור נסוך והשתחויה חייב אפילו שלא כדרכה.
 וכן פירש **רש"י** ז"ל.

אבל יקשה לפירוש הזה אמרו **לא תעשה כן לה' אלהיך**. והוא המורה שאין זו אזהרה שלא יעבדו את אלהיהם, כי אם שלא יעבדו את השם הנכבד בעבודתם. ולכן שאר המפרשים היטיבו אשר דברו שהייתה כוונת המצווה שלא יעבדו אותו יתעלה בעבודות הגויים ההם.
 וגם הרב **המורה** פירש כן בח"ג פמ"ה.

וכפי הדעת האמת הזה יהיה פירוש הכתובים כפי מה שאומר:

כי יכרית - כאשר יכרית השם יתברך את הגויים האלה מלפניך, וישתכח שם עבודה זרה מן הארץ, אל תחשוב בלבך שהכרית ה' יתברך את עובדי אלהים אחרים, לא להיות עבודתם רעה, כי אם בעבור שהיו עושים כבוד ועבודה שלמה למעשה ידי אדם עץ ואבן. לפי שאין ראוי לתת כבודו לאחר ותהילתו לפסילים. כי כן אסר הזיבוח והניסוך והקיטור וההשתחויה, בלתי לה' לבדו. ולכן אולי תדרוש לאלהיהם, רוצה לומר שתדרוש ותחקור לדעת עבודות האלוהות ההם, לא לעובדם, כי אם לעשות לשם הנכבד והנורא, כאשר היו עושים הגויים האלה לאלהיהם שייטב לפניו. **לא תעשה כן לה' אלהיך**. לפי שאותם העבודות הנהוגות, הן בעצמן מתועבות לפני ה' יתברך, ואיך יבחר בהן. והוא אמרו **כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם**. והראיה על זה, כי גם את בנייהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם. וזה באמת תועבה לפני ה' יתברך לשפוך דם נקי, אף כי להיות האדם אכזרי על פי בטנו לבלתי ירחם עליו.

יג, א את כל-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות
 לא-תספ עליו ולא תגרע ממנו:

וחתם דבריו את כל הדבר אשר אנכי מצווה אתכם תשמרו לעשות, לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. רוצה לומר, די לכם במה שציוותה אתכם התורה, שתשמרו לעשות המצוות כולם אשר צויתי אתכם, ואתם לא תוסיפו עליהם, כי כל המוסיף גורע. ודי לכם בקרבנות ובעבודות אשר ציוה השם יתברך לעשות בבית מקדשו, כי בהם בחר, ולא בעבודת הגויים ההם.

[סדר הפרשה והמצוות שבה]

והנה באה הפרשה הזאת במקום הזה, מפני שלמעלה ציוה שלא יעבדו ה' יתברך באותם המקומות שהיו עובדים שם הגויים לאלהיהם כי אם במקום אשר יבחר, באותן המתנות והקרבנות אשר זכר, ובעבודת הקרבנות אשר זכר, בשכבר התבאר בספר תורת כוהנים. לכן אחרי שביאר תורת בית הבחירה, אמר שלא יחשבו להוסיף על המצוות דבר מעבודות הגויים, כי זה לא יהיה לרצון כי אם קטורת תועבה.

אמנם אם אפשר שיוסיפו בעבודות האלוהיות דבר מלבם ושכלם, לא מעבודת אלהי הגויים. כבר יראה מזה שיהיה מותר, כי הנה לא אסר כי אם איכה יעבדו הגויים האלה את אלהיהם. אבל כבר אסר זה באומרו בפרשה ואתחנן, לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצווה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמור את מצוות ה' אלהיכם.

אברבנאל דברים פרק יג

דברים יג, ב-ו

ב-פי-יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת:
ג-נבא האות והמופת אשר-דבר אליך לאמר
ג-לקה אחרי אלהים אחרים אשר לא-ידעתם ונעבדם:
ד-לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא או אל-חולם החלום ההוא
פי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את-ה' אלהיכם בכל-לבבכם ובכל-נפשכם:

לפי שהזהירם על עבודת בית הבחירה, וציוה אותם שלא יוסיפו על הדבר מעבודות הגויים לאלהיהם. הזהירם בפרשה הזאת שלא יתפתה לבבם בשום דבר מענייני עבודה זרה. וגם כי יצווה בזה נביא או חולם חלום, וייתן להם עליו אותות ומופתים.

והנה הביא שלש פרשיות סמוכות זו לזו. והם:

כי יקום בקרבך נביא.

כי יסיתך אחיך וגומר.

כי תשמע באחד שערך וגומר.

ועניין הפרשיות האלה הוא:

כי האדם פעמים שיתפתה לחטוא, אם בלמדו מנביא או חכם שיראוהו חוטא ויתלה עצמו באילן גדול. ופעמים יתפתה מאחיו ורעיו וקרוביו שימשך אחרי דבריהם ויעשה כמעשיהם, ופעמים יתפתה לא לעליונים בחכמה ממנו. ולא לקרוביו. כי אם מפני הכלל. שאם יראה אותם חוטאים בכלל, יאמר לו לבו אל תפרוש עצמך מן הצבור. ויהיה אחרי רבים להטות מדרך הישר.

וכנגד שלשה מיני הפיתויים הללו באו שלשת הפרשיות הללו.

[פרשת נביא השקר]

הנה בפירוש מהפרשה הראשונה הזאת מהנביא יתחלפו המפרשים והם הולכים על שלשה דרכים.

הדרך הראשונה: הנביא נביא שקר

הוא דרך הרב **המורה** בפרק כ"ד חלק שלישי, והוא גם כן דעת **הראב"ע** והרב **רלב"ג**, הולכים לשיטת **רבי יוסי הגלילי בספרי**, שהנביא הזה הוא נביא השקר המתפאר בנבואה שאינה בו. ושהמופתים שהביא היו מושגים אליו בקסם או בכשף. או ששמע האות מנביא אמת ותלה אותה בעצמו, כדברי **הראב"ע**, ויתנבא בשם עבודה זרה.

וכבר יקשה אל הדעת הזו אמרו **כי מנסה ה' אלהיכם אתכם** וגומר. ומה שהשיב לזה **הראב"ע** "שעזבו ולא המיתו, וניסיון השם להראות צדקת המנוסה" - הוא טענה בטלה. ועוד, כי אם היה נביא שקר, איך בא האות והמופת שייעד. ואם היה בכשוף, איך קראו אות או מופת.

והדרך השנית: הנביא נביא אמת שהפך נביא שקר

הוא מה שאמר **ר' עקיבא**, שמדבר בנביא אמת, שחזר להיות נביא שקר. ויהיה לדעתו **ונתן אליך אות או מופת**, בלתי נקשר עם **נלכה נעבדה** וגו', אבל יאמר שכבר נתן אליך אות או מופת, שכבר נתאמתה נבואתו. ואחרי ימים חזר להיות נביא שקר.

וגם לפירוש הזה יקשה אמרו כי יקום בקרבך נביא שהוא הלשון המורה על הנביא שיקום מעצמו, כמו (שמואל א, כ"ב) **כי הקים בני את עבדי**.

ועוד, כי משפט הכתוב יראה שהאות או המופת נתן על העבודה הזרה, ולא על אימות נבואתו, כמו שאמר **ובא האות והמופת לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים**. ומלת **לאמר** נקשר עם הקודם.

והדרך השלישי: נביא אמת ומופתים אמיתיים

הוא מאשר פירשו שהנביא הזה היה נביא אמת ומופתיו אמיתיים. אבל היה לניסיון מה' יתברך.

והנה יקשה לדרך הזה קושיא יותר חזקה, והיא: איך אמר עליו **כי דבר סרה על ה'** ואיך ציוה להמיתו.

ודעתי בפירוש הפרשה כך הוא:

שאמר שאם יקום בקרבך נביא והוא יאמר שהשם יתעלה דבר עמו, או חולם חלום צודק, ושלא הגיע אל מדרגת הנבואה הגמורה. ונתן אליכם אות או מופת, ואין הכוונה בזה שיעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ כנגד טבעו של עולם, כי הנה ה' יתברך לא יחזיק ביד מרעים לשנות הטבע ולעשות נפלאות על דבר שקר, חלילה לו מרשע.

אבל היה המופת בדברים עתידיים להיות, שיגיד אותם לאות ולמופת על נבואתו. כי הראיות החלושות יקראו **אות**, והיותר חזקות יקראו **מופת**. וזה אולי היה יודע אותו מדרך חכמת הכוכבים או מצד הכישוף והניחוש. ולכן אמרו **ונתן אליך אות או מופת**. לפי שהוא לא היה בידו דבר זולת מנהג העולם.

והנה הדברים אשר יעשו הנביאים בזולת המנהג הטבעי, לא יאמר עליהם לשון נתינה, כי אם לשון עשייה. כמו שאמר **ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה. ויעש האותות לעיני העם. לעושה נפלאות גדולות לבדו.**

ועם היות שאמר פרעה **תנו** לכם מופת, היה לפי שהוא לא היה רוצה שיעשה מכה ודבר בפועל, כי אם שיגיד העתיד או דבר נעלם, לאמת את נבואתו. וכל זה ממה שיורה שאמרו **ונתן אליך אות או מופת**, אינו כי אם שיגיד העתיד לבוא, בחושבו שיאמינו בדבריו כאשר יצדק במה שיגיד.

וזהו אמרו **ובא האות והמופת**, רוצה לומר שהגיע ויצא כמו שיעד עליו. והיה מאמרו **נלכה אחרי אלהים אחרים ונעבדם.**

ואמרו **אשר לא ידעתם**, הוא מאמר משה לגנות את דבריו. או שהנביא עצמו אמר להם כן. לפי שטבע האדם נוטה תמיד להתאוות לראות מה שלא ראה עדיין, ולדעת מה שלא ידע עדיין. ולכן היה מפתה אותם שידעו אלהים חדשים אחרים מקרוב באו שלא שערו אותם עדנה.

ואין הפרש בין שיאמר שהוא נביא לאותם האלהים, ושהם שלחוהו לאמר להם שיעבדוהו, ובין שיאמר שהוא נביא מהשם יתעלה, ושהוא שלחו לאמר אליהם שיעבדו את האלוה ההוא, להיותו שותפו בהנהגת העולם, או שהוא גדול מכל האלהים לפניו. אין ההפרש בין זה המאמר לזולתו.

לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא, רוצה לומר לא די שלא תעשה מצוותיו, אבל גם אל השמיעה והטיית האוזן אין ראוי שתטה ותשמע אליו. ואל תתמהו אם כן איך צדקו מאמריו במה שייעד, והיא ראוי שהשם יתעלה יבטל הסימן והאות ההוא אשר ייעד לבוא, כדי שלפני עוור לא ייתן ממשול. כי הנה עשה זה והניח הדבר לטבעו של עולם, לפי שמנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים אותו בכל לבבכם ובכל נפשכם.

[תפקיד הניסיון]

פִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֱהָבִים אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

וכבר ידעת שהניסיון הוא לאחד משלוש תכליות: **אם לתועלת המנסה**, כדי שידע מה שהיה אצלו בספק, וזה לא יאות בה' יתברך כי הוא חוקר לב ובוחן כליות.

ואם לתועלת המנסה, אם היה לבבו טוב וישר יביאהו ה' יתברך לניסיון, כדי שתצא מחשבתו הטובה מן הכוח אל הפועל ותצטרף עם מעשיו ויתוסף זכות על זכותו. וכמו שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה בב"ר פרשת ל"ד שאמרו ה' צדיק יבחן. היוצר הזה אינו בודק אלא הקנקנים השלמים.

ואם לתועלת הרואים, שיראו וייקחו מוסר מהמנסה בראותו ניסיונו ושעמד בו. הנה אמר בעניין הזה **ניסיון**, אם מהמין השלישי לתועלת הרואים; ואם מן המין השני לתועלת המנסה.

וזהו שאמר **כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת**. ואין פירושו כדי **שהוא** יודע, כי אם בעבור שהוא יודע, כמו שפרשתי **בלדעת את אשר בלבבך**, רוצה לומר לתועלתכם יהיה הניסיון ההוא, בעבור שהוא יתעלה יודע שאתם אוהבים אותו בכל לבבכם ובכל נפשכם, כלומר מבלי ספק ופקפוק. ורצה שאהבתכם אותו תצא לפעל לזכותם.

וה"א הישכם, אינה ה"א השאלה והספק, כי אם ה"א הידיעה. כאילו אמר **לדעתו שאתם אוהבים את ה'**. כי האוהב האמיתי לא יפחד מאוהבו, ולא יעזבהו, ולא יבחר אוהב אחר תחתיו. ולכן הזהירם **אחרי ה' אלהיכם תלכו**, רוצה לומר מה לכם עם דבר הנביאים או החולמים, בהיותם בהפך מה שראיתם בעיניכם במעמד הר סיני, שאתה הראית לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו. ולכן לכו אחר מה ששמעתם שמה באוזניכם, **לא יהיה לך אלהים אחרים על פני**, לא אחר דברי נביאי השקר והחלומות אשר שווא ידברו.

ולדעת **רז"ל** שאמרו בהוריות פרק ג', ובאלו הנחנקין, שהיה הנביא מנבא בשם האל, יהיה כי דבר סרה בדברו בשם ה' מה שלא ציוה אותו. ואמנם דעת רבי יוסי הגלילי בספרי שזכרתי שאמר:

ראה עד היכן מגיע הכתוב כוח ע"ז, שנתן להם ממשלה. ואפילו מעמיד חמה ברקיע אל תשמע להם.

ולדעת רבי עקיבא שאמר:

חס ושלוש שמעמיד הקדוש ברוך הוא חמה ולבנה ומזלות ברקיע לע"ז, הא אינו מדבר אלא במי שהיה נביא אמת, וחזר להיות נביא שקר כחנניה בן עזר.

ואין ראוי שיובן כפשוטו, כי חלילה לנו שנאמין שהאיש אשר עמד בסוד ה' וישמע את דרכיו ונתאמת לנביא לה', ישוב לנבא בשם ע"ז. ולא שהנביא שקר יעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ.

אבל היה דעת החכמים האלה, שמשם רבנו ע"ה דבר בזה כמפליג, אף במה שאי אפשר להיות, כי אף אם יראו אדם שיעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ, ואף כי יהיה נביא מנביא ה' יתברך, לא ישמעו אליו בשום פנים לעבוד ע"ז.

כי המופתים אין ראוי שיהיו חולקים על הדבר האמיתי בעצמו, ויהיו הם קריאה אל הנמנעות לאמת מה שהוא בעצמו שקר. ואינו ראוי שיסמכו על דברי נביא ולא על אות ומופת. כי אם על מה ששמעו באוזניהם וראו בעיניהם על הר סיני, כי בעבור זה היה המעמד ההוא לכל אדם, כדי שלא יוכל שום אדם להכחישו, כמו שזכר הרב המורה בחלק ב' פרק ל"א.

[סיכום שיטת אברבנאל]

הספק הי"א

בפרשת כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום. והוא, כי הנה הנביא הזה הנזכר בפרשה, לא ימלט אם שנאמר **שיהיה נביא שקר**, ולכן צרפו עם חולם חלום, ואמר בו **כי יקום**, כי הוא קם מעצמו. והנה אמר נלכה אחרי אלהים אחרים ונעבדם, ולכן יומת כי דבר סרה.

ויקשה לזה אמרו **ונתן אליך אות או מופת ובא האות והמופת**. כי אם הוא נביא שקר, איך יצאו מופתיו לפועל. כל שכן לדעת **רש"י** שפירש 'אות – בשמים, ומופת – בארץ'.

וקשה עוד אמרו **כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים**.

[715] ואם היה נביא שקר, איך ייחס זה אל הניסיון.

וראב"ע אמר, ששמע המופת מנביא אמת ואמרו. וזה ממגנבי דברים. ושומר בו כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, בעבור כי עזבו ולא המיתו.

וכל זה איננו שוה.

ואם אמרנו שיהיה נביא אמת, ולכן בא האות והמופת, והיה עניינו לניסיון, כמו שאמר הכתוב,

יקשה אמרו **והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת**, כי דבר סרה על ה' אלהיכם להדיחך

מן הדרך אשר ציוה ה'. והלא הוא היה ירא את ה'. ולא אמר מה שאמר כי אם לנסותם לדעת

אם הם אוהבים את ה', ולא דבר סרה על ה', ולא היה דעתו חלילה להדיחם מן הדרך אשר

ציוה אותם. אם כן למה יומת מה עשה.

תשובה לספק יא

הנה התבאר ממה שזכרתי על דרך הפשט שהכתובים בנביא שקר ידברו, ושלא אמר שיעשה מופתים כנגד הטבע כי אם בעתידות שיהיו, אם שידעם מדרך משפטי הכוכבים או דרך אחר מידיעת העתידות, ושיהיה עניין הניסיון בעבור שהניחו ה' יתברך לטבעו.

והותר בזה הספק הי"א.

אמנם אם יאמר הנביא בשם ה' להוסיף או לגרוע על המצוות, או לשנות דבר מהם שינוי מתמיד ולעקור דבר מן התורה, כגון להתיר החזיר או אחת מהעריות, קבלו **רבתינו** ז"ל ביבמות פרק האשה רבה ובספרא, שכמשפט הזה יעשה לו מהמיתה. אבל אם יתיר דבר מה הוראת שעה, כגון אליהו בהר הכרמל, אם כבר היה נביא מוחזק שנתאמתה נבואתו, כמו שהיה אליהו בהר הכרמל, שהיה מפורסם וידוע שהיה הוא נביא אמת - בנביא אשר כזה ובדבר כזה להוראת שעה אליו תשמעון, חייבים אנחנו לשמוע אליו. אבל אם לא היה נביא מוחזק, צריך ראשונה לאמת ולהבחין נבואתו. והנה יבאו הדברים על זה אחרי כן.

דברים יג, ז-יב

[מסית ומדיח]

ז כי יסיתך אחיך בן-אמך או-בןך או-בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשת בסתר לאמר
 גלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבותיך:
 ח מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחוקים ממך מקצה הארץ ועד-קצה הארץ:

[723] אחרי שהזהיר על הפיתוי הראשון שיתפתה האדם מדברי הנביא או החכם, זכר בפרשה הזאת הפיתוי השני, והוא מדברי הקרובים. ועליו אמר **כי יסיתך אחיך** שהוא **בן אמך**, שהוא ג"כ אח. וזכר עליו ראשונה, לפי שמפאת האחוה וההשתוות אשר ביניהם, יישמעו יותר זה לזה ויתיעצו בענייניהם ויאמינו בדבריהם.

ואחרי כן זכר **או בןך או בתך**, שהוא יותר רחוק שיתפתה האדם מהם. כי הם ראויים לקבל את מוסר האב ולימודו, לא לפתות אותו באמונותיו. אבל יקרה זה בהיות הבנים והבנות בחזקת בעלי שכל מאביהם.

וזכר אחר כך **אשת חיקך**, שהיא רחוקה מקורבת האדם מן האחים והבנים. וזכר הרע באחרונה, כי כן הוא אצל הטבע. אף על פי שיש שכן קרוב מאח רחוק. ולכן אמר בו **אשר כנפשך**.

והנה פירש **רש"י** (ט') אשר כנפשך, ולא אביך. ואולי התורה לא חששה לזכור האב והאם, אם לפי שלא יזהיר את הבנים לשוב מאחרי ה', ואם לפי שלא יפול עליהם המשפט **כי הרג תהרגו ידך תהיה בו בראשונה**, כי איך יצווה את האדם שייהרג בידיו את אביו ואת אמו, אשר החמירה כל כך בכבודם ומוראם. ועניין ההסתה לא יפול כי אם בשיתן המסית טענות או אמתלאות חזקות בדבר. ולכן יראה

שתהיה ההסתה אם באותות הנביא אשר זכר, ואם בהצלחות והשפעות שימשכו מהאלוהות ההם שבהם תהיה ההסתה לעובדם. ולכן תיאור בנישים ובבנים ובבנות החוזרים על תועלת הבית, ולזה אמר **בסתר**. רוצה לומר, עם היות שאמר זה בסתר מבלי עדים.

ט לא-תאבה לו ולא תשמע אליו ולא-תחוס עינך עליו ולא-תחמל ולא-תכסה עליו:

הנה אתה לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו לא תחמול ולא תכסה עליו. רוצה לומר לא תאבה. ולא תחפוץ ולא תרצהו אליו בלב, ולא תשמע אליו שתודה לדבריו לומר כן אעשה ואעבוד ע"ז שאמרת, כי המודה בפיו חייב מיתה בהודאתו. וכן תרגם **אונקלוס**: ולא תקבל מיניה.

ורש"י ז"ל פירש:

לא תאהבנו. לפי שנאמר ואהבת לרעך כמוך, את זה לא תאהב. ולא תשמע אליו בהתחננו אליך על נפשו למחול לו.

ולפי שאתה תצטרך להיות בזה בעל דין ולהלשין עליו, ועד להעיד עליו, ושוטר לעשות בו משפט. לכן אמר בו שלושה לשונות: לא תחוס. לא תחמול. ולא תכסה. ואמר בזה לשון חמלה, לפי שהיו קרוביו ואולי ייכמרו רחמיו עליהם להצילם.

ובספרי:

לא תחמול - לא תלמד עליו זכות. ולא תכסה - מהעיד עליו בבית דין.

וכבר בארו **חז"ל** במשנת סנהדרין פ"ז, שלא נתחייב המסית בעדות המוסת אם לא היו שם עדים אחרים בהסתתו.

י כי הרג תהרגנו ידך תהיה-בו בראשונה להמיתו ויד כל-העם באחרונה:
יא וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:
יב וכל-ישראל ישמעו ויראו ולא-יוספו לעשות פדבר הרע הזה בקרבך:

ובעבור שההסתה הייתה מביאה אותו למות עולמית, צוהו שימדוד אותו מידה כנגד מידה: המסית בא להרגך בלשונו והסתתו, ואתה הרוג תהרגנו, וידך תהיה בו בראשונה להמיתו, ויד כל העם באחרונה. ונתן הסיבה בהריגה ההיא, אם אשר יעשה הוא בידו, לפי כי הוא בקש להדיחך מה' אלהיך וגו'. והרי זה כאלו בא להרגך, כי הריגת הנפש הנה היא קשה מהריגת הגוף.

ואם העם, לפי שכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה, רוצה לומר להסית שום אדם להדיחו מאחרי דרך ה'.

(יג) כי תשמע באחת עריך וגו' עד בנים אתם וגו'.

[עיר נידחת]

יג כי-תשמע באחת עריך אשר ה' אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר:
יד יצאו אנשים בני-בלעל מקרבך וידיחו את-ישבי עיכם לאמר:

גִּלְכָה וְנִעְבְּדָה אֱלֹהִים אַחֲרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֶתֶם:
טו וְדַרְשֵׁת וְחֻקְרֵת וְשִׁאלַת הַיֵּטֵב וְהַיָּה אָמֵת נִכּוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ:
טז הֲכֵה תִכֶּה אֶת-יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי-חֶרֶב הַחֶרֶם אֹתָהּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּהּ וְאֶת-בְּהֵמָתָהּ לְפִי-חֶרֶב:

הנה באה הפרשה הזאת לבאר המין השלישי מהפיתוי, והוא בהימשך האדם אחר הציבור והקהל אשר הוא בו. וכבר אמרו בפרק חלק במשנה:

אין נעשית עיר הנידחת עד שדיחוה אנשים, ושיהיו מדיחיה מתוכה.

ולמדו זה ממה שאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך, כי בידוע הוא שהעם בכללו לא יטה לחטא גדול כזה, כי אם בהיות מניעים ומעירים בדבר.

ועם היות שבפרשת המסית אמר או אשת חיקך, שאפשר שהאשה תסית בעלה, ראו **חכמינו** ז"ל שאי אפשר שתהיינה נשים מסיתות לערי הנידחת, כי לא יתפעלו האנשים כולם מן דברי הנשים, לכן התנו שיהיו אנשים.

גם למדו ממה שאמר **מקרבך** שיהיו מדיחיה מתוכה. והיה זה לפי שאם היו מדיחיה מעיר אחרת, יאמרו להם האחד בא לגור וישפוט שפוט, ולנו ללמד ולהוכיח ולהדיח את אנשי עירנו ראשונה. ולכן השכל מורה שיהיו מדיחיה מתוכה.

והנה ציוה בזה **ודרשת וחקרת ושאלת היטב**, מה שלא ציוה כן בנביא שקר או במסית. לפי שבעניין המסית היה המוסת עד בדבר, וידו תהיה בו בראשונה, ולא יצטרך חקירה. ובנביא שקר או חולם חלום היו כל ישראל יודעים בדבר, ולא תיפול החקירה בזה. אבל בעניין עיר הנידחת, שהוא מפי השמועה, הוצרך לצוות ודרשת וחקרת ושאלת היטב.

והר"ן נתן טעם אחר בזה, והוא שאע"פ שאמרו רז"ל שכן הדין בדיני ממונות כולם. מכל מקום נזכרה הדרישה והחקירה בעיר הנידחת, להעיר אותנו שכל דבר שמציאותו רחוק, אין ראוי שיאמינוהו השופטים ויענישו את הנחשד עליו, אלא אחר דרישה יותר גדולה. ואין ספק שהחטא החמור שבכל התורה הוא חטא עבודה זרה, וכפי חומר החטא הזה ראוי שייכשלו בו אנשים מעטים, ומפני זה אין ראוי לחשוד עיר אחת שיושביה כולם יסכימו בעבירה חמורה כזאת, כי אם אחרי דרישה וחקירה רבה. ולכן אמר בו **ודרשת וחקרת ושאלת היטב**.

וכבר ציוה גם כן על הדרישה והחקירה בעדים הזוממים. ובעובד אלהים אחרים בפרשת שופטים, ושם התבאר סיבתו.

וזכר שבהיות החשד אמתי ונעשתה התועבה ההיא בעיר ההיא, הכה תכה את כל יושבי העיר ההיא לפי חרב.

[דין הילדים בעיר נדחת]

ובספרי דרשו:

לא יומתו אבות על בנים - בעיר הנידחת הכתוב מדבר.

ולפי זה יהיה אמרו הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב, על האנשים הנכללים באותו עוון, לא על הקטנים.

אבל בתוספתא של מסכת סנהדרין נחלקו בזה, והיה דעת רבי אליעזר שקטני בני אנשי עיר הנידחת שהודחו עמה, אותן נהרגין.

למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן-לך רחמים ורחמך והרפך כאשר נשבע לאבותיך:

אמר ליה רבי עקיבא

אם כן מה אני מקיים ונתן לך רחמים ורחמך, אם לרחם על הגדולים, הרי נאמר החרם אותה ואת כל אשר בה, ואת בהמתה וגומר. אלא מה אני מקיים ורחמך, אלו קטנים שבתוכה.

והנה עם היות דעת רבי עקיבא תם וישר, לפי שאם גדולים חטאו קטנים מה חטאו. הנה כפי חומר החטא, להיותו דבר זר ומתמיה, שעיר אחת יסכימו בחטא מסוכן כזה, היה ראוי להתאכזר על אויבי ה' לעשות מעשה לשמעו תצלנה אוזניים, והוא שיחריבו את העיר כולה הקטנים עם הגדולים.

לפי שהבנים הקטנים שאין להם זכות ולא חובה מעצמם, הם קנייני האדם וממונו ונכסיו. וכמו שציוה שהבהמות גם כן ימותו, ולא נאמר אם אדם חטא בהמה מה חטאה, להיותם קנייני החטאים ההמה בנפשותם, וגם כל שללם יישרף ברחוב העיר, ככה הילדים אשר להם ימותו, כי הם בני הפושעים, ומבטן ארור לא יצא ברוך, ויהיו נדונים כשאר קנייני האבות, בהיותם מבלתי זכות מצד עצמם.

ואמנם הראיה שהביא רבי עקיבא מהכתוב ונתן לך רחמים ורחמך, על ישראל נאמר, לא על הקטנים. ועניינו - שאם ישראל יתעצלו מהעניש עיר הנידחת, והיו כאלו ג"כ עובדים אותה עבודה זרה, כיון שיש בידם למחות ולא ימחו. ולזה אמר שימהרו להענישם, באופן שישוב חרון אף ה' מהם, ולא ישפוך עליהם אפו.

ואולי אמר להם זה לסיבה שנית. והוא, כי לפי שיכבד בעיני ישראל וירע בעיניהם להשמיד עיר אחת בישראל, ולהרוג ולאבד עיר אחת אשר בה עם רב מאחיהם, וכמו שכתוב על שבט בנימין. לכן אמר להם לנחמם ולדבר על לבם, **למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרפך מאבותיך.** רוצה לומר, שאף על פי שיתמעט מהם קהל גדול בחורבן אותו עיר, הנה השם יתברך ירבה אותה לרוב, לפי ששמעו בקולו לשמור מצוותיו לעשות הישר בעיני ה'. כלומר, שעם היות זה קשה בעיניהם, עשו אותו להיותו ישר בעיני ה', ולכן יהיה שכרם הרבה מאוד.

[שלל עיר הנידחת]

ואפשר עוד לפרשו על עניין השלל שציוה לשרוף ברחוב העיר, שלא ידבק בידם מאומה ממנו, לפי שאם כן יחרה אף ה' עליהם, בראותו שהם שמחים בדבר לתועלתם. וכאשר לא ידבק בידם מאומה, ישוב ה' מחרון אפו וירחמם.

יִזְוֹאֵת-כָּל-שְׁלָלָה תִּקְבֹּץ אֶל-תּוֹךְ רְחֹבָה וְשָׂרְפֶתָּ בָאֵשׁ
אֶת-הָעִיר וְאֶת-כָּל-שְׁלָלָה כְּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ וְהִיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד:

והנה ציוה לשרוף את כל שלל העיר, כדי שלא ימהרו לפסוק את הדין לחמדת הנכסים, ואולי ידונום לעובדי עבודה זרה, ויחשבו אותם כאנשי עיר הנידחת, לשלול שלל ולבז בז. וכדי להרחיק זה, ציוה הקדוש ברוך הוא שישרפו את השלל ברחוב העיר, ולא ידבק בידם מאומה מן החרם, כי בזה האופן ישפטו את הדין למשפטו כראוי. וציוה עוד שתהיה העיר תל עולם ולא תבנה עוד, לפי שבזה יישאר זיכרוןם לדור דורים, וכל שאר הערים ישמעו וייראו.

וכבר זכרו רבותינו זכרונם לברכה בפרק חלק, שדין עיר הנידחת היא בבית דין הגדול שבירושלם. ואמר **ונתן לך רחמים ורחמך**, כלומר ואתה מה שעשית, לא היה כי אם רחמים לא אכזריות, ולכן יהיה שכרך שירחם ה' יתברך עליך תמיד.

וראוי שתדע שהמצוות האלה אשר באו בפרשת כי יכרית, ובפרשת כי יקום בקרבך, ובפרשת כי יסיתך, ובפרשת עיר הנידחת - אינם מחודשות, כי כבר הזהיר עליהן בפרשת משפטים במה שאמר שם **זובח לאלהים יחרם בלתי לה לבדו**. ולפי שבאו באותו מאמר בקיצור, באר אותם הנה כפי חלקיהם, וכבר כתב זה הרמב"ן גם כן.

אברבנאל דברים פרק יד

דברים יד, א-ב

יְדָא בְּנִים אֶתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא-תִשְׂימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת:
ב כִּי עִם קְדוֹשׁ אֶתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ
וּבְךָ בָּחַר ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:

[לא תתגודדו]

המצווה הזאת באה בפרשת קדושים תהיו שנאמר **ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם**. וכפי דעת הרמב"ן נרמזה ג"כ במה שכתב בתורת כהנים: **לא יקרוח קרוחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו**. וביאר עתה כי לא לבד על הכהנים משרתי ה' נאמר זה. כי כל העדה כולם קדושים וכהני ה' יקראו כולם בני ה' אלהיכם. ויוכללו בתורת המצווה הזאת.

והנה סמיכות הפרשה הזאת כפי דעת המפרשים – טעם ראשון הוא:

כי למה שהיה ההתגודדות והקרחה בין העיניים שמץ עבודה זרה וממנהג כמריה, וכמו שכתוב (מ"א י"ח) **ויתגודדו כמשפטם**, לכן אחרי שהזהיר בפרשיות הקודמות אזהרות רבות על הרחקת עבודה זרה, המשיך אליהם המצווה הזאת להיותה ממינם.

ולדעת הרב ראב"ע באה כאן המצווה הזאת לטעם שני:

והוא להגיד שאם יהיה לאדם בן או בת אח או קרוב בעיר הנידחת, או בעניין המסית והנביא אשר זכר, שכאשר ימותו בעונשם לא יתגודדו עליהם. כי הקרבה האמיתית אשר להם היא עם ה' יתברך, לא עם הפושעים. ולכן אין ראוי שיתגודדו וישימו קרחה למת.

וכיון עוד בזה שלישית:

להזהירם מדרכי האמורי, שהיו מתגודדים על מות הקרובים. ולפי שלא היה אצלם השארות הנפש ושכרה הגדול בעולם הנשמות, ולכן היו בוכים על מתייהם ומתגודדים לחשבם שהיו נעדרים בהחלט. ולכן אמר, אחרי שבנים אתם לה' אלהיכם, ויש לכם תקווה ושכר גדול בבית המלך, אין ראוי שתתגודדו ותשימו קרחה בין עיניכם למת. לפי שעם קדוש אתם לה' אלהיך דבק בו ואתם סגולה לפניו מכל העמים ותהיה נפשכם צרורה בצרור החיים ולא תמותו. ולמה אם כן תתגודדו.

גם כיון בזה עניין רביעי

והוא לנחמם על מתייהם. וכאלו אמר אם מת אביך, עוד אביך יתעלה הנו קיים. וכמו שאמר (ישעי' ס"ג) **כי אתה אבינו**. ואם בן או בת או אח ימות, הנה הבנות בנותיו והבנים בניו של ה' יתברך והוא בעל האבדה, ולא אתה, והוא לוקח נפשותם, כי שלו הם. ואין לך להצטער על מה שבעל הדבר עושה משלו.

גם כיון בזה עניין חמישי

והוא שכמו שהאדם בהיות אביו חי, אין ראוי שיתגודד על אדם אחר קרוב או בלתי קרוב, כי איננו מהראוי שיעשה אדם בעבור קרוב התגודדות בהיות אביו חי. לכן אמר **בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו**. כי מפני כבודו, אין ראוי לעשות ככה.

עוד זכר סיבה על זה, באומרו **כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' אלהיך**.

ירצה בזה שלא ימלט העניין הזה מחלוקה:

אם שיהיה ההתגודדות על המת בעבור ההפסד שקרה לו במותו, בחשבו שנפשו מרוחקת מהישועה הנפשית;

או שיהיה בעבור ההפסד המגיע ממיתתו לקרוביו.

ואמר, שאין ראוי לישראל שיתגודדו לאחת מהסיבות האלה. לא בבחינת המת, כי לא במותו יפסיד מעלתו, והוא אמרו כי עם קדוש אתה לה' אלהיך. ולא גם כן מיראת ההיזק שיגיע ממיתתו לקרובים, לפי שה' יתברך הוא המשגיח עליהם והוא יברכם.

והוא שאמר **ובך בחר ה' להיות לו לעם סגולה**. ועל זה אמר **מכל העמים אשר על פני האדמה**. להגיד כי זה ידבר בחיים הגשמיים. מלבד מה שכבר אמר בישועת נפש המת. ובעבור זה כולו אין ראוי שיתגודדו, ולא שישומו קרחה בין עיניהם למת. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל במ"ק פרק אלו מגלחין, שאין ראוי להתאבל על המת יותר מדאי.

דברים יד, ג-כא

ג לא תאכל כל-תועבה:

ד זאת הבהמה אשר תאכלו שור שיה כשבים ושה עזים:

...

יא כל-צפור טהרה תאכלו:

...

כ כל-עוף טהור תאכלו:

כא לא-תאכלו כל-נבלה לגר אשר-בשעריך תתננה ואכלה

או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה לה' אלהיך

לא-תבשל גדי בחלב אמו:

[מאכלות אסורות]

מצוות המאכלות הטמא והטהור יחדו, כבר באה בפרשת שמיני: את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו. והנה ראה משה רבנו לזכרם הנה, לבאר בהם דברים שלא התבארו שמה.

[התוספות בדיני מאכלות אסורות בפרשתנו]

אם ראשונה באומרו **כאן לא תאכל כל תועבה**. ואין פירוש תועבה הדבר הנתעב והנמאס לטבע האדם ונפשו, כמו שפירשו המפרשים. כי הנה הדברים שאסרה התורה אכילתם אינם מאוסים ולא מתועבים אל נפש האדם ותאוותו. וגם אין ראוי לנו שנאמר שלהיותם מאכל נתעב ונאלח עזבנו אותו. וכמו שארז"ל

שלא תאמר אי איפשי לאכול חזיר... אבל אפשי, ואבי שבשמים גזר עלי.

הנה בארו בזה שהמאכלות האסורות הם תועבה אצל ה' יתברך, וכמו שקרא עבודה זרה **תועבה**, ובאמרו **לא תביא תועבה אל ביתך**.

רק קרא המאכלות אסורות תועבה, לפי שיש להם התייחסות וערך ידוע וגלוי לפניו ית' עם עבודה זרה ועובדיה, ולכן היו הם מאכל עובדי עבודה זרה, ואסרם לבני ישראל עם קרובו.

וכמו שאמר:

אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמאתם במ. כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים, כי קדוש אני ה' אלהיכם.

וכמו שיתבאר אחרי זה.

[סימני בהמה טהורה]

ועשה עוד כאן ביאור שני והוא אמרו: **וזאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים** וגו'. לפי ששמה פירש סימני הבהמה אשר יאכלו, כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע וגו'. ולא זכר מה הם המינים אשר ימצאו בהם הסימנים ההם שיהיו ראויים לאכילה, אבל ביאר המינים האסורים, לכולם בשם יקרא. ולא ביאר ג"כ המותרים במספר שמות. ולכן ביארו כאן, שהם שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויחמור וגו'. כי אין ראוי לעיין באלו אם ימצאו בהם הסימנים אם לא. אחר שאדון הנביאים התיר אותם בשמם.

וחכמינו זיכרונם לברכה למדו עוד מזה בחולין פרק השוחט, שהחיה בכלל בהמה. ולמדו עוד שבחיה ובבהמה מרובים הטמאים על הטהורים, שבכל מקום פורט את המועט. ואמנם מה שאמר בטמאים **ובנבלתם לא תגעו**, כבר פירשוהו **חז"ל** בפ"ק דר"ה, על הרגל, שחייב אדם לטהר את עצמו ברגל. וכמו שכתב **רש"י** ז"ל בפירושו.

[סימני העוף הטהור]

וביאר שלישית בהיתר העוף הטהור. לפי ששם בארה תורה העוף אשר לא יאכלו, כמו שכתב ואת אלה תשקצו מן העוף, ולא ביאר כלל בעוף הטהור להתירו. ועם היות שמכלל לאו אתה שומע הן, ומכלל הן אתה שומע לאו, ומה שאינו בכלל עוף הטמא יובן שהוא מותר באכילה, הנה מכל מקום לא נתבאר שם התר בעוף בפירוש, כמו שביאר בו האיסור. ומפני זה הוצרך משה רבנו ע"ה לבאר כאן היתר העוף הטהור: **כל צפור טהורה תאכלו**, כי צפור הוא שם כלל לעוף הטהור. והנה הוסיף לומר שנית, **כל עוף טהור תאכלו**, אם כדי לבאר שלא יבינו שם צפור בפרט על מין ממיני העוף שיקרא **צפור** בייחוד. כי הייתה הכוונה בהיתר **כל עוף** טהור, יהיה צפור או עוף אחר.

ואם להתיר להם חגבים טהורים, ועליהם אמר כל עוף טהור תאכלו, כמו שדרשו בספרי. **וחז"ל** למדו מזה (חולין ד' לב) שהעופות הטהורים מרובים מהטמאים. לפיכך פרט את הטמאים, שבכל מקום הוא פורט את המועט.

[נבלה וטרפה]

וביאר רביעית שכבר ימצא האיסור גם במינים אשר המה מותרים בעצמם. וזה אם לא תהיה

מיתתם בשחיטה, כי אז יהיו המה אסורים באכילה כיתר השרצים. וע"ז אמר **לא תאכלו כל נבלה**. ומזה למדו **חז"ל** בריש אלו טריפות ג"כ הלכות שחיטה. ולפי שלא ירע בעיניהם הפסד הנבלות, אמר **לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי**. וכבר פירשו **חז"ל** שהגר שזכר כאן הוא גר תושב, שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבלות. ובהיותו גר וראוי לאהוב אותו אמר בו לשון מתנה אבל בנכרי שלא נתגייר אמר לשון מכירה כי אין ראוי לאהבו ולתת לו מתנה כמו לגר.

וה**רמב"ן** כתב, שלא זכר כאן הטרפה, לפי שאינה תועבה ומיאוס לאכילה במאכלות, ונאסרה מפני הארס והחולי הממית שהיה בו כדי שלא יזיק לאוכליו.

ואני כבר זכרתי שאין התועבה לעניין תאוות האדם וטבעו. וגם הנבלה שזכר איננה מאכל נתעב. ואולי שבאומרו נבלה כלל ג"כ הטרפה. כי בהיותה טרפה בחולייה ובהעדר השחיטה הוא מאכל מנוול. ושניהם כלל בשם **נבלה**, עם היות שבייחוד תקרא נבלה הבלתי שחוטה. כמו שנא' (יחזקאל י"א) כל נבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים, יהיה שם נבלה נאמר בכלל וביחוד.

[עם קדוש אתה לה' אלהיך]

ואמנם אמרו **כי עם קדוש אתה לה' אלהיך**, פירש **הרמב"ן** שהוא סמוך ל**לא תבשל גדי בחלב אמו**. להגיד שלא יצווה על זה משום תועבה. כי אם להיותם פרושים במאכליהם, ושלא יהיו אכזרים בבישול גדי בחלב אמו.

ויותר נכון אצלי לפרש כי עם קדוש אתה לה' אלהיך שחוזר אל איסורי המאכלות כולם. ואמר שלא יצווה אותם באיסור המאכלות, כי אם להיותם עם קדושים במאכלותיהם. וכמו ששם בפרשת שמיני אחרי אסור המאכלות אמר והתקדשתם והייתם קדושים.

[סיכום]

והנה זכר אחרי זה מצוות **לא תבשל גדי בחלב אמו**, לא לחדש בה דבר. כי אם להודיע שהמאכלים, מלבד שיהיו אסורים משתי הבחינות והסיבות אשר זכר, שהם: האחד מטבעם בעצמם להיותם טמאים גם מתועבים. והשני מאופן מיתתם. כי אף שיהיו טהורים וטובים, אם לא ימיתו אותם בשחיטה יהיו טמאים. הנה יש עוד סיבה ובחינה לאיסורם: סיבה שלישית: מאופן תיקונם והרכבתם. שאף שיהיו ממין טהור, ומתו בשחיטה, כבר יהיו אסורים אם יתחדש עמהם באכילתם החלב. לפי שבשר בחלב אסורים באכילה מפאת חיבורם והרכבתם.

כי הנה במדרגת האם הוא אחד מהם, והשני הוא במדרגת הבן. ואין ראוי שיתחברו במאכל אחד. ומזה הצד, רוצה לומר מפאת החיבור וההרכבה, אמר שגם אכילת הגדי והחלב הוא מן התועבה.

סיבת איסור המאכלים האלה ותיעובם

ואמנם סבת איסור המאכלים האלה ותיעובם כבר חשבו רבים מחכמי אומתנו שהיה לעניין בריאת הגוף ורפואתו.

כי היה עניין המאכלים האסורים ההם שהם מולידים ליחות רעות ומביאים אל החולאים. וכבר כתב זה הרמב"ן בפרשת שמיני על פסוק **ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו**, וזולתו מהחכמים קיימו כזה.

וחלילה לי מהיות מאמין בדבר הזה. שאם היה כן יהיה ספר תורת האלהית כדמות סדור קטן מספר הרפואות הקצרים בדבריהם וטעמיהם, ותתמעט מדרגת התורה האלהית וסדור עומק טעמיה.

גם כי יאמר האומר, שהיזק המאכלים ההם הטבעי, אפשר שיתוקן במיני טיבולים, כמו שיתוקן כוח הסמים הממיתים, ויעשו מהם התרופות כולם, ולא יישאר אם כן האיסור במקומו.

גם שענינו הרואות הגויים בלתי נשמרים מזה, אוכלים בשר החזיר השקץ והעכבר, ושאר הבהמות והעופות והדגים הטמאים, שהם שלמים וכן רביסו חיים כולם היום חזקים כראי מוצק, אין עייף ואין כושל בהם. הלא תראה שיש בהמות אחרות, שהיזקם מפורסם, כמו האפעה נחש שרף ועקרב, ולא נזכרו כאן בפרשת את זה לא תאכלו.

וכל זה ממה שיורה שלא באת התורה לרפאות את הגופות ולבקש בריאותם. אבל הייתה כונתה באמת לבקש **בריאות הנפש**, ולבקש רפואת תחלואיה. ולכן אסרה המאכלים האלה הטמאים, לפי שהיו מתעבים ומשקצים ומזיקים אל הנפש המשכלת הטהורה, ומולידים בה האטימות וקלקול התאוות, בעשותם באדם רוע מזג אשר ממנו תתהווה רוח טומאה המטמא הדעות והמעשים, ומגרש רוח הטהרה והקדושה. אשר עליו בקש דוד (תהלים נ"א) ורוח קדשך אל תקח ממני, ואמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי.

ומפני זה אמר בסיום פרשת המאכלות, **אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם, ונטמתם בהם, כי אני ה' אלהיכם, והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני וגו'.** כי בזה היה עניין האטימות והטומאה. ולא קראם הכתוב מזיקים ולא מחליאים, כי אם טמאים ותועבה, להורות כי טעם איסורם הוא מפאת הנפש כמו שזכרתי, ולא מפאת רפואות הגוף ובריאותו.

[מדוע נאסר בשר על אדם הראשון והותר לאחר מכן]

אמנם נשאר לדעת הסיבה בשנוי הגדול אשר ראינו בעניין הבשר, והוא שנאסר אל אדם הראשון בכללו, והותר לו המאכל בלבד מכל עשב זורע אשר על פני הארץ, ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע שנאמר לו. ואחרי כן הותר הבשר בכללו, כמו שנאמר **כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה, כירק עשב נתתי לכם את כל**. ואחרי כן לישראל הותר קצתו ונאסר קצתו. כמו שאמר **את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו**.

[א. רמב"ן – כוונת ה' שהאדם יהיה צמחוני]

והרמב"ן כתב שלא הייתה הכוונה האלהית להתיר למין אחד מבעלי החיים שיאכל זולתו. אבל שיזונו כולם מעשבי הארץ. והאדם למעלתו, מפרי העץ ומפרי האדמה זורע זרע. אמנם כאשר הביא השם יתברך המבול על הארץ, וימח את כל היקום, ונגזר על כל בעלי החיים שימחו לפי שהשחית כל בשר את דרכו, ובעבור נח ניצולו, נתן השם יתברך רשות לנח ולבניו לאכול ולשחוט מהם למזונם כיון שקיומם היה בעבורו. ואמנם נאסר קצת הבשר לישראל, למה שבו מההיזק בעניין בריאתם ורפואתם, גם בשווי מזגיהם ויושר נפשם. זה דעת הרב אם לא שבא בדבריו מפוזר ומפורד בחלקיו אחד הנה ואחד הנה.

[ב. ספר העקרים ג, טו נתן בו טעם אחר והוא:]

מלבד מה שיש באכילת הבשר אכזריות חמה ושטף אף בהריגת בעלי חיים. ולימוד תכונה רעה באדם לשפוך דם. עוד יוליד אכילת קצת בעלי חיים עובי ועכירות בנפש ועובי ואטימות בלב. ובעבור זה, אף על פי שקצת בשר בעלי החיים מזון טוב ונאות אל האדם, רצה השם יתברך להסיר ממנו הטוב המועט ההוא בעבור הרע וההיזק המרובה שאפשר שימשך מזה אליו.

ולזה אסר לאדם אכילת הבשר בכללו. וסידר מזונותיו בצמחים הטובים והשלמים כמו שנזכר בפרשה.

וכאשר באו קין והבל בניו, חשבו בעצמם בראותם אביהם עובד אדמתו, ולקחו אומנות איש כפי דעתו. כי הנה קין עשה אומנתו עובד אדמה, לפי שהיה בדעתו שאין יתרון לאדם על בעלי החיים כי אם בהיותו ניזון ממבחר מהצמחים. ולכן הביא מנחתו מפרי האדמה, להודות לה' על היתרון שנתן לו על הצמחים. אמנם הבל היה חושב שהיתרון אשר לו על בעלי החיים היה בלבד בעניין הממשלה עליהם, אבל לא שיהיה מותר לו בהריגתם כי אם לצורך גבוה. ולכן הביא מנחה מבכורות צאנו ומחלביהן. והשם יתברך שעה אל הבל, לפי שהודה על ממשלת האדם על בעלי החיים, אבל לא הצילו מן המות, לפי שלא הרגיש במעלת הנפש כראוי. עד שבא שת והיה בצלם ודמות, כי הוא הרגיש בהשאר נפשו ומעלתה על כל שאר החיים.

אמנם לא נמשכו בני האדם אחרי דעתו, כי אם יחידי הדור, ובזה מלאה הארץ חמס והשחית כל בשר את דרכו. כי לא היו חושבים שהיה יתרון לאדם על בעלי החיים אלא כל דאלים גבר.

וכאשר נמחו מימי המבול, וישאר אך נח ובניו, רצה השם יתברך לעקור אותו הדעת מן העולם. וכשיצא נח מן התיבה והקריב קרבן לה', מדעתו כי האדם היה לו יתרון גדול בשכלו לעבוד ולהכיר את בוראו יותר מהם, נתקבל קרבנו ברצון. כמו שאמר וירח ה' את ריח הנחוח. וכדי שבניו לא ישובו לדעת הבל הנפסד, לכן מיד אחרי הקרבן התיר להם בשר בעלי החיים כולם. והזהירם על שפיכת דם האדם, למען ידעו שאין רוח כרוח בעלי החיים, כי בצלם אלהים עשה את האדם, שהיה לו נשמה שכלית יותר נכבדת מצורת בעלי החיים. ומפני זה היה התר הבשר כולל, להודיעם הדעת הזו מיתרון נפש האדם על כל נפשות בעלי החיים, וכדי לעקור אותו הדעת הנפסד מן העולם.

וכשניתנה התורה לישראל, שכבר נמחה אותו הדעת, אסר להם קצת בעלי החיים המולידים עובי ועכירות במזגם ונפשם. וגם הבשר אשר התיר להם, לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. וכמו שצוו ז"ל שלא יאכל בשר אלא לתאבון.

זהו דעתו בדרוש ההוא.

ג. גם אני שמעתי דעת שלישי בדבר הזה.

והוא שלא התיר הקדוש ברוך הוא הבשר לאדם הראשון, לפי שראה בחכמתו קלקולו וקלקול דורו. ומאחר שאדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות, למה יתיר אליו אכילת הבהמות הנמשלות אליו. והנה האוכל ראוי שיתוסף במעלת הדבר הנאכל, כמו שבעלי החיים קודם לצמחים, ולכן היה מהראוי שיזונו מהם הפחות מאכל לשלם הנכבד.

אמנם עם הארץ אסור לאכול בשר, והוא הדיבור שאמרו רבותינו ז"ל בפסחים פרק אלו עוברין שאסור להתלוות בדרך עמו, אשר לחסרונו הוא נמשל כבהמות, ואל יוסיף יאכל ממנו. לכן לא הותר הבשר לאדם, לחסרונו להיות נחשב כבהמה.

ואמנם לנח ובניו להיותם צדיקים וטובים לפני האלהים, ראה הוא יתברך להתיר הבשר כולו, להורות על מעלתם בעצמם וסורם מדרכי דור אדם. אבל לישראל במעמד הר סיני נאסרו קצתם מפני ההיזק הנמשך מהם. והותרו קצתם להיותם נאותים אל הטבע האנושי. לא הייתה אם כן המצווה האלהית שינוי כלל בעצמה, כי היו הציוויים כולם כפי הכונות והכנות המקבלים אותם.

[דעת אברבנאל]: בשר נאסר לאדם, הותר לנח, והוגבל לישראל

ד. והיותר נכון אצלי בדרוש הזה הוא:

שנאסר הבשר לאדם מפני שלמותו. ושהותר לנח ובניו מפני רשעת טבעם. וביאור זה הוא, כי הזנת האדם בצמחים, היא טובה ונאותה מאוד. לפי שלפשיטותם יולידו דם רקיק ובלתי רותח, ישר ושווה ומיושב התכונה תאוות להכבש להנהגת השכל ולשעבד התאוות הגשמיות אל הנפשיות. ועם שהיה בזה סיבה רבה לאריכות הימים, לפי שרובי ההרכבות בדברים הנאכלים מביא אל ההפסד. והצמחים הם יותר בטוחים מהעפוש ומרוחקים להפסד.

אמנם מזון הבשר הוא בהפך כל זה, כי הוא מוליד דם רותח אדומיים, נוטה ומוכן לאכזריות וחמה והתגברות בזדון, והוא מוכן להתעפש, ומביא מהרה אל המות. מלבד מה שאמרו בהריגת בעלי החיים למוד האכזריות ושפיכות דם חינם כמו שזכרו.

וברצות ה' לישר דרכי אדם הראשון ולהדריכו במעגלי צדק והנעתו לשלמותו, ציוה עליו שיתפרנס מהצמחים היותר שלמים אשר יש בהם פרי עץ זורע זרע, ולא שיאכל בשר. כי בזה יהיה יותר מוכן לתגבר שכלו על כוחותיו, אשר זאת הייתה הכוונה בבריאתו. ועם זה ירוחק מן ההפסד והמות.

[היתר בשר לנוח]

וכאשר החל האדם לרוב, והרעו מאבותם, והשחית כל בשר את דרכו אף על פי שהיה ניזון מן הצמחים ולא מן הבשר, עד שהתחייבו כליה בימי דור המבול, ראה ה' יתברך שלא הייתה ההנהגה הטובה אשר נתן לאדם מועילה בהם כפי תכונתם, ולכן התיר הבשר לנח וזרעו. כאומר: אכלו מה שתמצאו, בין מן הצמחים בין מן הבשר. **כירק עשב נתתי לכם את כל**, לפי שכבר אין תקנה ברוע תכונתכם שתתקון ע"י ההנהגה, כי אם ע"י עונש. ולכן היו תחילת הדברים **לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו** ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי. וביאר שתהיה מכוחו ועונשו בייסורין ועונשין רבים. והוא אמרו **עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו**, שהם הדברים אשר בהם יענישם. ולכן התיר להם את הבשר, הטוב הוא אם רע, באומר מיד כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאוכלה.

ולפי שלא יתפשט ההיתר לבוא לאכול בעלי חיים בהיותם חיים, אמר **אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו**. רוצה לומר, אך בשר בעוד שעם דמו נפשו, שהוא בהיותו חי, לא תאכלו. והיא אזהרת אבר מן החי.

והזהירם ג"כ על שפיכת דם האדם, כדי שלא יבואו אליו מהיתר אכילת בעלי חיים.

הנה אם כן לא נאסר הבשר לאדם כי אם לתכלית שלמותו, ולא הותר לבני נח כי אם להיות יצר לב האדם רע מנעוריו.

וראה השם יתברך שלא תועיל ההנהגה הדקה, בהם ולכן התירם לאכול מה שירצו. כמו שיעשה האדם לחולה כשיתייאש מרפואתו, שיתיר לו לאכול כל דבר כפי רצונו.

[היתר בשר במעמד סיני]

אמנם בהר סיני, כשבאו ישראל לבקש שלמותם, ראה השם יתברך שלא היה לאסור מהם הבשר בכללו, בשגם הוא בשר, ויצרם גובר עליהם. ולא היו במדרגת הפשיטות כאדם הראשון. ולא היה גם כן ראוי להתירו כולו, כי לא היו ככה משולחים ומתייאשים מן הרפואה כדור המבול. אבל התיר אליהם הבשר המשובח והנאות להוליד דם ממוזג להיכבש לתגבורת השכל ולהשתעבד להנהגתו. ואסר להם המאכלים שהיו בהפך זה.

וכבר העירו **חז"ל בספרא** פרשת אחרי מות, על הדעת הזו:

אמר רבי תנחום בר חנילאי: משל לרופא שנכנס לבקר שני חולים, אחד יש בו כדי לחיים ואחד אין בו כדי לחיים. זה שיש בו כדי לחיים, אומר לו דבר פלוני לא תאכל. וזה שאין בו כדי לחיים, אמר כל מאי דבעי הבו ליה. כך לדורות המכעיסים, שהיו מנח עד אברהם, כירק עשב נתתי לכם את כל. אבל ישראל, שהם לחיי העולם הבא, אמר את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו. הדא הוא דכתיב, כל אמרת אלוה צרופה.

הנה העיד על הדעת האחרון הזה אמיתתו ושלמותו.

והתבאר מכל זה שאין שנוי במצוותיו יתברך והשנוי הוא כפי הכנת המקבלים והוא מה שרציתי בו.

דברים יד, כב-כט

מעשר שני ומעשר עני

יד, כב עֶשֶׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל-תְּבוּאֹת זְרַעַךְ הַיְצֵא הַשְּׂדֵה שְׁנָה שְׁנָה:
כג וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם
מֵעֶשֶׂר דָּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וְצִאֲנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל-הַיָּמִים:

מעשר שני

וענין המצווה הזאת הוא. שאחרי שהיה מבדיל האדם מתבואתו התרומה לכהנים והמעשר ראשון ללוויים. עוד היה מבדיל ממנה מעשר שני. ולא הייתה הוצאתו בכל השנים באופן אחד אבל בשני שנים זה אחר זה אחרי השמטה היה נאכל לבעלים בירושלים ובשנה השלישית היה נותנו לעניים בשערים כי לא היה באותה שנה מוליכו לירושלים לאוכלו שם. ועל זה אמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. רוצה לומר שיעשר את תבואתו היוצאה אליו בשני השנים הסמוכים לשמטה זה אחר זה. ולכן אמר שנה שנה שיהיה זה בשתי השנים ועליהם אמר עשר תעשר.

ואפשר לפרש עשר תעשר על שני המעשרות. ואמר עשר על מעשר ראשון שכבר התבאר במה שקדם. ותעשר על מעשר שני שבא שמה בקצור ובארו הנה בשלמות. וזכר שבשתי

השנים האלה יאכלוהו לפני ה' אלהיו אותו מעשר שני במקום אשר יבחר לשכן שמו שם. וזה יבן בדבר הראוי לבעלים והוא מעשר דגן תירוש ויצהרך שהם השלשה דברים שחייב אדם להוציא מהם מעשר. ואמר שגם כן יאכל שם בכורות בקרך וצאנך. אבל הבכורות הייתה אכילתם לכהנים שיאכלו אותם שמה.

ובפרק קמא דתעניות (ט. הגרסה כאן לפי הנוסח שלנו) רבי יוחנן אשכחיה לההוא ינוקא דריש לקיש. אמר ליה: אימא לי פסוקך. אמר ליה **עשר תעשר**. אמר ליה: אימר לי, מר מאי 'עשר תעשר'? אמר ליה: עשר בשביל שתתעשר. אמר ליה: ומי שרי לנסווי להקדוש ברוך הוא? אמר ליה: הכי אמר רבי אושעיא, חוץ מזו, שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. מאי **עד בלי די**? אמר רבי בר חמא אמר רב: עד שיבלו את שפתותיכם מלומר די די. אמר ליה: אי הוות מטאי התם להאי פסוקא, לא הוית צריכנא לך ולרבי אושעיא רבך.

הנה בארו עשר מלשון מעשר. ותעשר מלשון עושר. ואמרו למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים, הוא לתת הסיבה. רוצה לומר עם היות שאתה ובניך ובנותיך ועבדך ואמתך תאכלו המעשר הזה כמו שאר התבואה.

ותאמר אם כן, מה תועלת בהפרש המעשר משאר התבואות, אחרי שזו וזו יאכלו הבעלים. דע לך שיש בזה תועלת עצום. והוא: שבהפרישך אותו המעשר, והוליקך אותו לירושלם לאוכלו שם לשם מצווה לפני ה', תלמד ליראה את ה', ותקנה התכונה הטובה הזאת, והייתה למידת היראה בעשותך הדברים ההם לשם מצווה ולהתלמד בקיום הצויים האלהיים. שבזה ההרגל יקנה בנפשו תכונה טובה מההכנעה לשם יתברך ויראתו. וגם תהיה הלמידה היא במקדש, שכוהני ה' בעלות אדם שמה עם המעשר לאוכלו לפני השם יתברך, ילמדו אותו דעת ויראת ה'.

פדיון מעשר שני

כד וכי-ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו
 פי-ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשוים שמו שם כי יברכך ה' אלהיך:
 כה ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל-המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו:
 כו ונתתה הכסף בכל אשר-תאונה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשקר ובכל אשר תשאֵלך נפשך
 ואכלת שם לפני ה' אלהיך ושמחת אתה ובייתך:

והנה אמר וכי ירבה ממך הדרך, כי לא תוכל שאתו, כי ירחק ממך המקום, כי יברכך ה' אלהיך שהם ארבע סיבות שאמר בלשון **כי** זו אחר זו - להגיד שכבר אפשר שיקרו בדבר הזה שני מונעים. האחד כשירבה הדרך. והמונע השני כשלא יוכל שאתו.

וביאר שניהם: אם ריבוי הדרך, **כי ירחק ממך המקום**. ואם השני **כי לא תוכל שאתו** ויהיה מפני

שברכו השם ית' מאוד מאוד בתבואותיו, ויהיה המעשר בכמות רב כל כך, שלא יוכל שאתו שמה. וזה שאמר כי ירבה ממך הדרך, שהוא המונע האחד. כי לא תוכל שאתו שהוא המונע השני. ובארם: אם ריבוי הדרך - כי ירחק ממך המקום, שמזה הצד ירבה ממך הדרך. אם אמרו כי לא תוכל שאתו - כי יברכך ה' אלהיך. כי מפני ריבוי הברכה יהיה המעשר רב עד שלא תוכל שאתו. הנה כשיקרה אחד מהמונעים האלה או שניהם, תיתן המעשר השני הנזכר בכסף, רוצה לומר שתפדה אותו בכסף, ותיקח שוויי בכסף מלא, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך, ותקנה מאותו כסף הדברים הצריכים אשר תאוה נפשך, ממאכל ומשתה ואכלת לפני ה'.

וזהו שאמר **וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום**, ואמר כסף ולא אמר זהב, לפי שהכסף הוא טוב לקנות ממנו הדברים אשר יאכלו, מן הזהב שיצטרך להחליפו ויפסיד איזה דבר.

וכבר התבאר בפרשת בחקותי שאם יפדהו יוסיף חמישיתו עליו. ולא זכרו הנה, כי לא בא במקום הזה כי אם לבאר מה שלא התבאר במצווה עדנה. ואמר **וצרת הכסף בידך**, שיזהר בשמירתו מאוד שלא יאבד ממנו. כדי שיגיע אל הכוונה ההיא, לאוכלו לפני ה' בשמחה ובטוב לבב.

כִּי וְהָלוּ אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנוּ כִּי אֵין לֹ חֶלֶק וְנַחְלָה עִמָּךְ:

ואמרו **והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו**, הוא להזהיר שיהיה עמו ויסעדנו על שלחנו בעלותו לשמוח לפני ה'.

ורבי אברהם פירש זה על המעשר ראשון. כי בעבור שהזהיר על המעשר שני, אמר לא תחשוב שתצא ידי חובה במעשר הזה השני לבדו, כי ללוי תיתן על כל פנים המעשר ראשון, כי אין לו חלק ונחלה בארץ, ולא נתן לו ה' יתברך למזונו כי אם המעשר הראשון ההוא.

מעשר עני

ואחרי שביאר מה שיעשה מהמעשר השני הזה בשתי השנים, ביאר עוד מה יעשה ממנו בשנה השלישית, והוא אמרו **מקץ שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא** ואמר שלא יוליך אותו לירושלים. ולא יאכלו אותו הבעלים כמו שהיה העניין בשתי השנים הראשונות. אבל יניחו בשערים, וזהו שאמר **והנחת בשעריך**. ובא הלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, ואכלו ושבעו.

ואמר **למען יברכך ה' אלהיך**, להגיד שלא ירע לבבו בתתו המעשר לעניים, שהם בסתם גר ויתום ואלמנה, כי על הרוב הם העניים, לפי שבשכר זה יברכהו ה' בכל מעשה ידיו. וברכת ה' היא תעשיר.

והנה המעשר השני הזה בשנה השלישית נקרא מעשר עני, לפי שהוא לעניים, ואינו לבעלים כמו שזכרתי.

סדר המעשרות בשנות השמיטה

הנה התבאר שאחר שנת השמטה, השתי שנים הסמוכים יפריש מעשר שני לאכול בירושלים. ובשנה השלישית יפריש אותו לתנו לעניים. ובשתי שנים הנמשכות אחריו יעשה כדת השנים הראשונים, ובשנה האחרת כדת השנה הג'. ואז תבוא שנת השמטה. וכן חוזר חלילה. ועל המעשר השני הזה יתוודה בירושלם, ויאמר בערתי הקדש מן הבית (פ' תבא) וכמו שיתבאר שם:

אברבנאל דברים פרק טו

דברים טו, א-ו

טו, א מקץ שבע-שנים תעשה שמטה:

[מצוות שמיטת כספים]

אחרי שהזהיר על המעשר שני לאוכלו בשתי השנים בירושלם, והעניים בשנה הג' בשערים. הוסיף להזהיר על נדיבות אחר, והוא יותר קשה על האדם, והוא שילווה ממונו לחברו על מנת להחזיר ולפרוע, ושימתין לו עידן ועידינים, ושאחרי כן לא יהיה לו רשות לשאול אותו ממנו. כי הנה המעשה אינו קשה כל כך, לפי שכאשר הפרישו, כבר הפרישו על מנת כן. אבל מה שהלווה כדי שיפרעהו אליו, הנה תקשה אצלו אבדתו.

והנה במצוות השמטה יש שני חלקים.

הא' שמטת קרקעות והחלק הזה מהמצווה כבר בא בהרחבת ביאור בפרשת בהר סיני.

והב' הוא שמטת כספים שימחול האדם לחבירו מה שחייב לו בשטר או בעל פה.

והנה שמה [בפרשת בהר] לא זכר שמטת הכספים כי אם בקוצר רב, באומרו ושבתה הארץ שבת לה', שתהיה השנה ההיא כשבת בראשית. וידוע הוא שבשבת בראשית לא הייתה זריעה וקצירה בארץ, ולא היה שם גובה חובת הלוואות. ולכן אמר שתהיה השמטה כן שבת לה'.

ואמר ג"כ שבת שבתון יהיה לארץ, שהוא מאמר כולל. אמנם פרט שם שמטת קרקעות, ולכן לא הוצרך לבאר אותה כאן, כי אם שמטת כספים שלא התבארה שמה.

טו, א מקץ שבע-שנים תעשה שמטה:

ולכלול שני חלקי המצווה אמר כאן מקץ שבע שנים תעשה שמטה. והעשיה היא תובן בשמיטת הקרקעות. ולא זכר עוד ממנה, לפי שלא היה צריך.

ב וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברגעהו
לא-יגש את-רגעהו ואת-אחיו פי-קרא שמטה ליהנה:

ואמרו זה דבר השמטה. על החלק האחד, משמיטת כספים, כאלו אמר וגם זה דבר השמטה, והוא שמוט כל בעל משה ידו. ולפי זה לא יהיה אמרו וזה דבר השמטה ביאור גדר השמטה, כדברי המפרשים, כי אם ביאור חלק אחד ממנה שלא התבאר שמה.

ורבי אברהם פירש מקץ שבע שנים, מתחילת השבע שנים, כי בידוע שאחר שש השנים תהיה השנה השביעית שנת השמטה. ולהיות הראש והסוף קצות הדבר, אומר על ההתחלה מקץ.

והרמב"ן זכרוננו לברכה פירש, **מקץ** - שהוא סוף השבע שנים שעברו. והיא השנה השביעית שנת השמטה. כי הנה בעשרה, האחד הוא ראש אותו מספר, והעשירי הוא סופו. ונכון הוא.

[מתי שמיטה משמטת]

והנה אמר **שמוט כל בעל משה ידו**. לפי שהלואה ממון מחבירו, יעשה תקיעת כף לפרוע ההלוואה ההיא לזמן קצוב. וכאלו נתן ידו בעירבון ודרך משכון עד זמן הפירעון. והנה ציוה השם יתעלה, שבבא שנת השמטה ישמוט ויעזוב האדם כל בעל משה ידו. כלומר כל איש שהיה משה ידו, שנתנה בעירבון על הלוואה מה.

וכבר פירשו רבותינו זיכרונם לברכה בפ"ו דשבועות ובגיטין פרק השולח, שהמלווה על המשכון אין השביעית משמטת וכן את אחיך תשמט ידיך. ולא המוסר שטרותיו לבית דין. כי הנה עקר המצווה שמה שיהיה בעירבון היד ישמט בשנה ההיא.

והתנה בזה **אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו**, להגיד שאם הלואה בעצמו ירצה לפרוע אל המלווה מה שהלווה לו, אף על פי שתהיה שנת השמטה, שאינו אסור לקבלו. כי העניין הוא שבעבור שישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמטה לה', ופרסם שלכבוד השם יתעלה יהיה משמט חובותיו. ולכן אין ראוי שיגוש את חברו עוד, על מה שהלווה לו. אבל אם רוצה לפרועו מדעתו, עם היותו יודע שהשביעית משמטת - יכול המלווה לקבלו ממנו.

ג אֶת-הַנִּכְרִי תִגְשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת-אֲחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ:

ואמר **את הנכרי תגוש ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידיך**. רוצה לומר את הנכרי אשר לא מבני ישראל הוא, תוכל לגבות ממנו מה שהלווית לו ולהיות לו נוגש, אבל לא את אחיך.

ורש"י כתב מספרי את הנכרי תגוש זו מצוות עשה. וכן פירש לנכרי תשיך שהיא מצוות עשה. וכן כתב הרמב"ם שהם ב' מצוות.

ויותר נראים דברי הרמב"ן שכתב שאין מצווה להלוות בריבית לנכרי כלל, וכן מוכיח מגמרא איזהו נשך, אבל הוא רשות. והמצווה באיסור הרבית והנגישה, הוא באח.

[אפס כי לא יהיה בך אביון]

ד אַפְסִי כִּי לֹא יִהְיֶה-בְּךָ אֲבִיוֹן כִּי-בְרַכְךָ יְבָרְכֶךָ ה' בְּאַרְצֵךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נִתְּן-לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ:

ואמנם אמרו אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברכך ה' אלהיך, פירשו בו שיהיה מכת הנמנע שלא יהיה בהם אביון. כי דבר נמנע ואפס הוא, שלא יהיה בך אביון, אף על פי שברך יברכך ה' אלהיך וגו'. לפי שאתם עם רב. ואיך לא יהיה בכם אפילו אביון אחד? ולכן מפני זה הוצרכה שנת השמטה. ויהיה אפס זה על דרך אפס כי עז העם, רוצה לומר טובה הארץ מאוד - אפס כי עז העם. ועם זה לא יסתור זה המאמר למה שאמר אחרי זה, כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.

ויותר נכון מה שפירש ראב"ע, שלפי שהזהיר על השמטת כספים ומחילת החובות וההלוואות מהאחים, אמר זה אשר צוותיך שלא תיגוש את אחיך, ושתשמט ידך, אל תחשוב שיהיה דבר גדול ושתצטרך להפסיד בזה ממון רב. אינו כן, כי לא תצטרך להלוואות כאלה, כי לא יהיה בך אביון, ולא תצטרך ללוות מהעשירים להשמיטם בשביעית. כי ברכך ה' אלהיך אם תשמור מצוותיו.

ואין ספק שתנחומים של הבל ניחמם, כי עם היות הדבר אמת בשומרי המצוות, הנה יצר לב האדם רע מנעוריו, ולכן לא יחדל אביון מקרב הארץ כפי הטבע הנהוג. ותהיה מלת אפס מורה שאין לחוש מאוד בדבר, וכן אפס כי עז העם - כלומר אל תחושו להיות הארץ זבת חלב ודבש, אין זה ראוי לתת לב עליו, לפי שעז העם.

ה רק אם-שמוע תשמע בקול ה' אלהיך
 לשמור לעשות את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוין היום:
 ו כִּי-ה' אֱלֹהֶיךָ בְרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר-לְךָ
 וְהֶעֱבַטָה גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִעְבֹּט וּמְשַׁלֶּתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשָׁלוּ:

והנה אמר עוד רק אם שמוע תשמע וגו' כי ה' אלהיך ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים וגו' לפי שבמצוות המעשר עני, שהם בייעוד שכר הברכה האלהית, כמו שאמר למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה.

ויאמר אומר: אם כן, כבר קנינו הברכה בשכר מעשר עני, היה ראוי שעל השמטה שהיא מצווה אחרת, תייעד בשכר אחר, ולא בשכר ההוא עצמו. כי איך יהיה שכר אחד למצוות הרבה?

הנה להשיב על זה אמר רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך לעשות את כל המצווה הזאת - שהיא שמטת כספים. עם היות שה' אלהיך ברכך כבר כאשר דבר לך, רוצה לומר כבר יעדך

בברכה בשכר המצווה הקודמת, הנה יש לו עוד לתת לך שכר אחר על המצווה הזאת, מידה כנגד מידה. והוא אמרו **והעבטת גויים רבים ואתה לא תעבוט**. כלומר, שתמיד תהיה ידך על העליונה, והכל יהיו צריכים לך בעניין ההלוואות, ואתה לא תצטרך לאחר. וימשך מזה שלא לבד תעבוט הגויים ההם, אבל ג"כ תמשול בהם. כי עבד לזה לאיש מלואו.

דברים טו, ז, יא

ז כִּי-יְהִי בְּךָ אֲבִיּוֹן מֵאֶחָד אֶחָיִךְ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
 לֹא תֹאמֵץ אֶת-לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת-יְדֶיךָ מֵאֶחָיִךְ הָאֲבִיּוֹן:
 ח כִּי-פָתַח תִּפְתַּח אֶת-יְדֶיךָ לוֹ וְהֶעֱבַט תִּעְבִּיטֵנוּ דֵּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ:
 ט הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן-יְהִי דָבָר עִם-לִבְּךָ בְּלִיעַל לְאֹמֵר קִרְבָּה שְׁנַת-הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה
 וְרָעָה עֵינֶיךָ בְּאַחֶיךָ הָאֲבִיּוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל-ה' וְהָיָה בְּךָ חֲטָא:
 י נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא-יִרְעַ לִבְּךָ בְּתִתֵּן לוֹ
 כִּי בְּגִלְל הַדְּבָר הַזֶּה יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יְדֶיךָ:
 יא כִּי לֹא-יִחַדֵּל אֲבִיּוֹן מִקִּרְבֵּךְ אֲרָץ עַל-פְּנֵי אֲנָכִי מִצְוֶיךָ לְאֹמֵר
 פָּתַח תִּפְתַּח אֶת-יְדֶיךָ לְאֶחָיִךְ לְעֵנֶיךָ וּלְאֲבִיּוֹן בְּאַרְצְךָ:

[סיכום מצוות הצדקה עד כה]

כבר כתבתי שבאו המצוות האלה בכאן בהדרגה, עם היות כולם מסוג הנדיבות ומיניו. כי ראשונה ציוה על המעשר שני הנאכל לבעלים. כי זה יקל על האדם לעשותו לפי שהוא עצמו יאכלהו. ואחר כך ציוה על מעשר עני, שהוא המעשר השני הנפרש בשנה השלישית. וזה יותר קשה שהוא ניתן כולו לעניים. אחר זה ציוה על השמטה שהוא דבר יותר קשה, שיתן האדם לא לבד המעשר אבל גם אשר לו, אם ילווהו על מנת לפרעו אליו אחרי שימתין ללווה זמן רב, שלא יישאר לו רשות לשאול את אשר הלזה לו ויאבדהו כלו. ואחרי כן באה פרשת האביון, שהיא בצדקה, וזה יותר קשה לפי שהוא דבר תמידי. כי זה לא יהיה משלש שנים לשלש שנים כמעשר עני, ולא משמטה לשמטה. כי אם כל היום וכל הלילה. והדבר התמידי, אף על פי שהוא מועט, יקשה מאוד מהדבר אשר מזמן לזמן קא אתי.

[מצוות צדקה ודיניה]

והנה מצוות הצדקה באה בפרשת המשפטים ובפרשת בהר ובמקומות אחרים. אבל שם בפרשת משפטים ציוה **אם כסף תלווה את עמי את העני עמך, לא תהיה לו כנושה, לא תשימונו עליו נשך אם חבול תחבול וגומר**. ובפרשת בהר הזהיר גם כן על הרבית, כמו שאמר וכי ימוך אחיך ומטה ידו וגומר. אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך. ובענין הצדקה, שיתנו לו מתנות, לא אמר כל אחד וחי אחיך עמך, ולפי שהיה זה מאמר קצר הוצרך לבאר פה. ובאר התנאים הצריכים לנדיבות כפי המעלה, אם ראשונה כפי המקבל. רוצה לומר

שיעיין האדם למי יתן, כי לא יהיה עניין הצדקה לתת מתנות לעשירים, וכמאמר שלמה עושק דל להרבות לו נותן לעשיר אך למחסור. ועל זה אמר **כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שערך**, כי הוא לעניותו וחסרונו ראוי לחמול עליו ויעביטוהו די מחסורו.

[שלשה מרכיבים במתן צדקה]

וכלל בזה שלש בחינות:

האחד מפני חסרונו שראוי שהאדם אשר נתן לו השם יתברך מטובו יחמול על הצריך אליו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בפרק קמא דבבא בתרא, האומר פרנסוני שומעים לו. וזהו אמרם **אפס כי לא יהיה בך אביון**.

והשני מפאת הקרבה אשר לו עמך. כי הוא זרע אברהם ברוך, ולכן ראוי הוא שתסייעהו בעת צרתו. ועל זה אמר **מאחד אחיך**.
והשלישי מצד השכנות והאהבה.

אמנם **חכמינו** ז"ל דרשו זה **במכילתא** פרשה י"ט באופן אחר:

מאחד אחיך אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך. **באחד שערך**. **ענייך ועניי עירך ענייך קודמים**. עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמים.

ואחרי שהזהיר התנאים אשר ימצאו בצדקה מצד המקבל, זכר **התנאים שראוי שימצאו בה מצד עצמה**. והוא שהצדקה ראוי שיהיה לה יחס עם עושר הנותן ונכסיו, ולא ייתן אדם כל אשר לו. וכאמרם ז"ל בכתובות פרק נערה (דף נ') באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ועל זה אמר **בארצך אשר ה' אלהיך נותן לך**, רוצה לומר שבעבור היותם בארצם ארץ מלאה כל טוב ארץ זבת חלב ודבש, היה ראוי שתהיה צדקתם לעניים האביונים גדולה.

וזכר עוד **התנאים אשר ראוי שימצאו בנותן הצדקה**. והוא שיתן אותה בשמחה ובטוב לבב. שאם לא יהיה כן לא תהיה הצדקה מעלה בנפש, כי עקר הנדיבות הוא בתכונת הנפש. ועל זה אמר **לא תאמץ את לבבך**, רוצה לומר שיכמרו רחמיו על האביון, ולא יאמץ את לבבו עליו לבלתי התפעל מצרתו ועניו.

ועם התכונה השלמה ראוי שימצא הפועל המשובח. והוא אמרו **ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון**. שהן שתי סיבות היותר עצמיות: מצד חסרונו וצרתו, ומצד הקורבה אשר לו עמו.

ולפי שהתכונה תקנה בנפש בהישנות הפעולות וריבויים. למדו איך יקנה התכונה ההיא בנפשו. באומרו **פתוח תפתח את ירך לו**, והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו. שהוא ריבוי המתנות והפצרתם המכוון ב**פתוח תפתח**, או המלוה על משכנו או בלתו, שנקרא **עבוט**, אם אינו כל כך עני שיצטרך למתנה גמורה. או אם לא ירצה, לבושתו, לקחתו בשם צדקה,

שיתנהו לו בתורת הלואה. וכגודל המתנה ואיכותה, והוא הנראה **כדי מחסורו אשר יחסר לו**.

וכבר בא בקבלה בפרק מציאת האשה "אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו". ואל יהיה בעיניך המאמר הזה רעות רוח, כי הנה הצדקה ראוי שתיערך אל המקבל אותה, ולא אמרו רבותינו ז"ל שיתנו סוס ועבד לאיש נקלה מבקש לחם, אבל בהיותו שר גדול בישראל, שרוח על פניו יחלוף, ונהפכו שמיו עלי ארצו, ובא לחוסר כל - יהיה מחויב לעשירים אנשי השם לא לבד שיתנו לו בר ולחם ומזון, אבל גם סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, כי כאיש המקבל כן ראוי שתהיה גבורת צדקתו.

[ולא ירע עינך]

הנה בזה השלים מצוות הצדקה מצד הנותן ומצד המקבל ומצדה בעצמה. ולפי שפעולת המעלה אין ראוי שימצא עמה לא היגון ולא החרטה, לכן הזהירו ואמר **השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל**, רוצה לומר פן יהיה דבר בליעל עם לבבך.

ונכון הוא מה שכתבו המדקדקים, כמו שהביא **ר' אברהם**:

שבליעל שם מורכב: **בלי יעל**, שהוא המחשבה שלא תביאהו אל המעלה והעלייה בשלמות. באומרו **קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו**. ויראה שהייתה המחשבה הזאת על המעשר עני אשר בשנה השלישית, כשתהיה בשנה השישית הקרובה לשמטה. שאז אולי יאמר בעל השדה, **קרבה שנת השבע שנת השמטה**, אשר בה תהיה כל התבואה לעניים. ולמה אם כן אתן להם עתה מעשר העני של שנה זאת, ויבואו העניים לאכול מן התבואות של שתי שנים סמוכות זו לזו. ומפני המחשבה הזאת רעה עינך באחריך ולא תיתן לו. רוצה לומר, לא תיתן לו מעשר עני של השנה ההיא. לא תעשה כן, אבל **נתון תתן לו**. רוצה לומר, נתון המעשר עני, ותיתן לו גם כן תבואת שנת השמטה. כי כן יסד המלך ה' צבאות, שאם תתן פעם אחת, יתן ויוסיף לך ברכה כדי שתתן פעמים רבות. **והפירוש הזה הוא הנכון כפי העניין**.

והנה נתן לו על זה שלשה טעמים.

האחד באומרו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא. ועניין המאמר הזה שהעשיר איננו כי אם גזבר הקדוש ברוך הוא ושומר אוצרותיו אשר נתן בידו, והוא ציוה עליו לתת מהם הצדקה לאביונים. וידוע הוא שגזבר המלך ראוי שיוציא ממון אדוניו כאשר יצוהו. וכן ראוי לעשיר שיתן מהממון ההוא אשר נתן ה' בידו כמצוותו. וכמו שגזבר המלך אם יהיה זריז בעבודתו ויוציא הממון כרצונו לא די שיתמידהו המלך באומנתו. אבל גם יעשה עמו חסד וישאיר אומנתו לבניו, ואם לא יעשה כן ויחזיק בממון אדוניו לבלתי תת אותו כמצוותו. הנה שכרו אתו שיסירהו מאומנתו ויקח הממון מידו ויפקידהו ביד אחר. ככה כאשר העשיר יעשה כדבר ה'

ויוציא ממנו בצדקה כאשר ציוהו יהיה לו העושר והכבוד נחלה ולבניו אחריו. ואם לא יעשה כן יהיה עונשו שיבוא לידי עניות, ולא יישאר לו ממה ייתן צדקה אבל ישאל אותה מאחרים. ועל זה אמר וקרא עליך אל ה', שהעני יקרא אל ה' לאמר הושיעה המלך, כי הנה העשיר הגזבר שלך הלכתי אליו במצוותיך לבקש ממנו, ולא רצה לקיים דברך. והיה בך חטא, כלומר חסרון ועניות ואשמה רבה תחת כי לא שמרת את מצוות ה' וכמאמר התנא (אבות פרק ג') תן לו משלו וכו'.

והטעם השני מתקוות השכר המקווה מהצדקה. ועל זה אמר נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. רוצה לומר, אל תחשוב שתפסיד את נכסיך עם פזור הצדקה. אבל יהיה בהפך, כי יש מפזר ונוסף עוד. וכאשר תתן לעניים, כן ירבה וכן יפרוץ אתה וכל אשר לך.

והטעם השלישי הוא אמרו כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. רוצה לומר, ראוי הוא לכל אדם בעל שכל שלא ירע בעיניו מעשה הצדקה, כי העושר איננו ירושה לך. ומי יודע אם תבוא אתה היום או מחר לידי עניות, וייטב בעיניך מעשה הצדקה, כי גלגל הוא החוזר בעולם. ואם שלום ואמת יהיה בימך, אולי בניך או בני בניך יצטרכו לזה, כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, יהיה מי שיהיה. ואפשר שתהיה אתה או בניך.

על כן אנכי מצווך פתוח תפתח את ידך לאחריך לענייך ולאביונך בארץ שהם שלשה הבחינות שזכר בתחילה: מצד הקורבה, ומצד הרחמים לאביון, ומצד השכנות שהוא בארץ. שדרך השכנים להלוות ולתת זה לזה.

דברים טו, יב-יט

טו, יב - כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך:
 יג וְכִי-תִשְׁלַחְנוּ חֲפְשֵׁי מַעֲמֶךָ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם:
 יד הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ מִצֵּאֲנֶךָ וּמִגֵּרְנֶךָ וּמִיִּקְבְּךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִתֶּן-לוֹ:
 טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עַל-כֵּן אֲנִכִּי מִצְוֶךָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

[העניקה בעת שחרור עבד]

אחר שזכר מיני הנדיבות הנזכרים כולם, הביא עניין העבד כי גם הוא יוצא בשנת השמטה. וזכרו באחרונה. לפי שזה המין מהנדיבות והצדק הוא יותר קשה מהשאר מבחינות. ראשונה, לפי שישתתף בזה חירות העבד והצדקה. והשני, לפי שתתוסף הדרך הזאת על האחרת, כי מלבד מעשר שני ושנת השמטה וצדקת האביון, יעשה עוד הצדקה הזאת לעבדים ונוסף גם הוא על האחרות. ושלישית, לפי שהעבדים הנמכרים לרצונם לצרכיהם לא היה ראוי שיצאו בשביעית.

ולהיות המין הזה מהצדקה קשה מהאחרים לכן זכרו באחרונה. והנה המצווה הזאת באה בפרשת משפטים. וביאר בה משה רבנו בכאן, שכאשר תשלחו חפשי לא תשלחו ריקם. אבל הענק תעניקו מצאנך מגרנך ומיקבך, לפי שביציאתו משם יהיה לו מה שיאכל. והנה אמר **אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו**, לומר שאל ירע לבבו בתנו אל העבד ההוא היוצא מעמו מאשר יש לו, כי לא מממונו הוא נותן אליו ומעניקו, כי אם מאשר ברכו ה' יתן לו. כמו שזכרתי למעלה שהאדם נותן בצדקה מה שאינו שלו, כי אם מה' יתברך.

ונתן טעם נכון במצווה הזאת, באומרו **זכרת כי עבד היית** וגומר. כלומר וראוי שתפדה העבדים ותעניק אותם, כי כן עשה לך ה', שבהיותך עבד במצרים פדאך משם. ולא הוציא אתכם בידיים ריקניות, כי אם בעושר רב.

[רציעת העבד המסרב לצאת]

**טז וְהָיָה כִּי-יֹאמֶר אֲלֶיךָ לֹא אֲצַא מֵעִמְךָ כִּי אֶהְבֵּךְ וְאֶת-בֵּיתְךָ כִּי-טוֹב לּוֹ עִמְךָ:
יִזְוֶלְקֶחֶת אֶת-הַמְרֻצָּע וְנִתְתָּה בְּאֲזָנוֹ וּבִדְלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאִף לְאִמְתְּךָ תַעֲשֶׂה-כֵן:**

והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך. והיה זה מפני האהבה כי אהבך ואת ביתך, או מפני הטובה והתועלת שקבל ממך, וזהו **כי טוב לו עמך**, הנה אז לא יספיק בזה שיאמר אותו בלבד כי אם שירצע.

וכבר נתנו **חז"ל במכילתא** פרשה ב' ע"ד הסיבה בזה הפועל, שאמרו: **אזן ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע.**

וכפי הסברא ציוה השם יתברך שיעשו בעבד החרפה והקלון הזה, כדי שלא יחפוץ עבד אחר בעבודה התמידית, ליראתו מהבוז והקלון ההוא אשר יעשו לו בהרצעו אצלו. והיה סיבה שיצא חפשי בשביעית, שהיא הייתה הכוונה האלהית. ואמנם אמרו **ואף לאמתך תעשה כן**, ירצה להוציאה בשביעית ולהעניקה ביציאתה. לא שתרצע, כי כבר בארו **חכמינו** ז"ל עבד נרצע ואין האמה נרצעת.

**יח לא-יקשה בעיניך בשלחך אותו חפשי מעמך
כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה:**

ולפי שכאשר העבד מיראת קלון הרציעה לא יחפוץ לשבת עם אדוניו, לא יחרה אף האדון עליו ולא יסרב מלשלחו. אמר **לא יקשה בעיניך בשלחך אותו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים**. רוצה לומר אין בזה אליך הונאה כלל, כי לי בני ישראל עבדים, ואין אחד מהם נמכר לעבד עולמי לשום אדם. אבל היה עניין מכירתו - שכירתו לשש שנים, ועל מנת כך בא עמך, ולכן אין רצוני שירע בעיניך בצאתו כי השלים זמנו. ומלבד הטענות האלה כולם, שכרך הרבה מאוד, וזהו שאמר יברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה.

אברבנאל דברים פרק טז

דברים טז, אוח

טז, א שְׁמֹר אֶת-חֲדָשׁ הָאָבִיב וְעִשִּׂיתָ פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ
 כִּי בְחֲדָשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְיָלֵה:
 ב וּזְבַחַת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:
 ג לֹא-תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל-עָלָיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי
 כִּי בְחִפְזוֹן יֵצֵאתָ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת-יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
 ד וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכָל-גִּבְלֶיךָ שִׁבְעַת יָמִים
 וְלֹא-יָלִין מִן-הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבֵי בַיּוֹם הַרְאִשׁוֹן לַבָּקָר:
 ה לֹא תִיכַל לְזַבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ:
 ו כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם
 תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְבֵי כְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם:
 ז וּבִשְׁלֵת וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפְגִיטַת בֶּבְקָר וְהִלְכַתָּ לְאֵהֲלֶיךָ:
 ח שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

[מצוות הפסח]

[מטרת חג הפסח]

להיות השכל האנושי דבק בחומר. הנה יקרו לו בהכרח חסרונות שלא ימצאו בשכל הנבדל מחומר.

ואחד מחסרונותיו הוא צרכו אל ההשגות החושיות והדמיוניות. עד שמה שלא ייפול בהם תקשה עליו השגתו.

והחסרון השני הנמשך מהחומר הוא השכחה הנמצאת באיש אחר בעצמו, וכל שכן מדור אל דור, אשר סיבתם ההוויה וההפסד.

ולהיות השכל מצד דבקותו בחומר איזה דבקות שיהיה, ישיגוהו בהכרח החסרונות האלה. הנה כשרצה ה' יתברך להשלימו בדעותיו האמיתיות, תיקן לנו החסרונות האלה כפי מה שאפשר.

ותיקן החסרון הראשון במה שהראנו במצרים אותות ומופתים אשר ראו עינינו, לאמת מציאותו והשגחתו ויכולתו הבלתי בעל תכלית.

ותיקן החסרון השני במה שציוה לזכור יציאת מצרים מידי שנה בשנה, באופן שזכרו לא ימוש מזרענו.

[הקרבות: צאן ובקר]

ב וּזְבַחַת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם:

וכבר הודעתך דעת **אונקלוס**, וכבר נמשך אחריו **רש"י** ו**ר' אברהם**, בפירוש הכתוב, וזה שפירשו וזבחת פסח לה' אלהיך צאן - כי ממנו יהיה הפסח. ועוד בקר תזבח - לשלמים.

הספק הי"ו

באומרו **וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר**. והנה הפסח היה חיובו שיהיה שם כבשים או שה עזים, לא מן הבקר.

ואונקלוס עשה **צאן** דבק עם הפסח. כאילו יאמר ועשית פסח לה' אלהיך מן הצאן. ועוד תעשה הבקר לשלמים. ולא יקשר וא"ו "ובקר" יפה. וגם כי הפסח ג"כ יהיה שה עזים. והשלמים ג"כ יהיו מן הצאן והעזים. לא מן הבקר לבד.

תשובה לספק יו

ויותר נכון הוא דעת הרב **רבי משה בר נחמן**, שאמר **וזבחת פסח לה' אלהיך**, ולא האריך בו עוד. כי כבר התבאר חוקת הפסח שמה. אבל הזהירו שמלבד הפסח יזבח צאן ובקר לחגיגה. כי היה החיוב בעלותם ליראות את פני ה', שינדבו שמה כפי מסת ונדבת ידם שלמי חגיגה שהיו אוכלים עם בתיהם והלוי והגר.

והפסח היו אוכלים אותו על השובע, ולכן כתב **הרמב"ן** וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר. כטעם ראובן שמעון לוי, רוצה לומר שיחסר שם וא"ו הריבוי, ויהיה כאלו אמר וצאן ובקר. הנה אם כן זכר עניין הפסח בקיצור לפי שהתבאר במה שקדם.

אמנם הרחיב המאמר בביאור שלמי חגיגה שיזבחו שמה, שהוא מהדברים אשר ביאר כאן משה רבנו. וכן הרחיב הביאור בטעם המצה והפסח כמו שיתבאר.

והותר עם זה הספק הי"ו.

[טעם אכילת מצה ואיסור חמץ בפסח]

ג לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עוני

והנה הזהיר שלא יאכלו חמץ עם הפסח. ולא די שבאותו יום על הפסח יאסר החמץ, כי אם גם שבעת ימים שלמים יהיה איסורו. וזהו אמרו **לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצוות לחם עוני**. רוצה לומר שכאשר יאכל לחם כל שבעת הימים, יהיה מצה ולא חמץ.

ואמר לחם עוני לתת תואר המצה שהוא לחם עוני, שהעניים יאכלו הלחם מצה, לפי שאין להם זמן פנוי להחמיץ הלחם. ולעניותם הם כל כך זריזים בתיקון אכילתם. וגם לפי שיספיק יותר, כי הנה הלחם מצה קשה מאוד להתעכל באצטומכא, ולכן יאכל האדם ממנו מעט ממה שיאכל מן החמץ. וכמו שזכר **יצחק הישראלי** בספר המסעדים.

ולפי שזכר בזה מצוות הפסח ומצוות המצה, נתן הטעם בכל אחד מהם.

אם לעניין המצה שזכר בסמוך, באומרו כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים, כי היו המצרים ממהרים אותם לצאת עד שמפני זה אפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצוות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה.

וכמו שכתוב בהגדה: מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם וגו'.

[איך המצה זכר לחיפזון, הרי נצטווה עליה לפני כן?]

וכבר הקשו על זה אנשים. איך נתן זה הטעם למצה. כי הנה בפרשת בא אל פרעה ציוה הקדוש ברוך הוא על המצה קודם יציאתם ממצרים. ולא היה אם כן בעבור שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, שאם היה כן, הייתה המצווה אחר המעשה. כמו שהיה בעניין הסכות. אבל כיון שקדם הציווי למעשה, יראה שלא היה מפני זה, כי אם בעבור שציוה ה' יתברך עליו כשאר המצוות.

אבל התשובה בזה הוא, שה' יתברך צופה ומביט הדברים שהיו קודם היותם. ורצה להראות את ישראל יציאתם ממצרים שיהיה במהירות מופלא. וכדי שהם ירגישו בדבר ויתנו אליו לב, לכן ציוה אליהם קודם היציאה שלא יאכלו חמץ כי אם מצה. וכאשר באה עליהם מהירות היציאה, היו מתחללים כולם על לחמם שלא יחמץ, מפני הציווי האלהי שכבר קדם אליהם. וכאשר יצאו וראו שלא הספיק בצקם להחמיץ, ושגם עם יציאתם אפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצוות, הכירו וידעו מהירות גאולתם ויציאתם כמה היא.

הנה התבאר לך שהייתה מצוות המצה אשר נאמרה להם במצרים סיבה שהכירו מהירות יציאתם שהיה הנס הגדול. וצדקו אם כן דברי בעל ההגדה בטעם המצה, שהוא מפני שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, ושקדם הציווי לפועל הנס. כדי שירגישו ויכירו וגו'.

ואחרי שנתן טעם למצה, נתן גם כן טעם לפסח. ועליו אמר **למען תזכור את יום צאתך**

מארץ מצרים. שהפסח היה זכר שפסח ה' יתברך על בתי בני ישראל ביום ההוא שמתו

הבכורות, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו'. כי זה היה ראוי לזכרו כל ימי חייו.

ואחרי שזכר שתי המצוות האלה, פסח ומצה, ונתן הטעם בכל אחד מהן, ראה לתת גדר וגזרה בכל אחת מהן לשמירתן. כי הנה לעניין שמירת המצה ואיסור אכילת החמץ נתן גדר גדול באומרו, ולא יראה לך שאור בכל גבולך. כי כאשר לא יראה לא לבד בבית, אבל גם בכל הגבול, לא יבוא האדם לאוכלו. ולעניין גדר הפסח אמר, **ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר**, כי בזה יהיה זריז ומשתדל לאוכלו בלילה, בדעתו שאם ישהה יהיה נותר ויותן לבית השרפה.

ואמנם אמרו **אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר** אפשר לפרש היום הראשון על יום ארבעה עשר, שהוא ראשון וקודם לחג ואינו חג.

והיותר נכון אצלי שיום התורה בשבת ובמועדים הוא מערב עד ערב. והלילה היא חלק מהיום הבא אחריהם. ולכן ערב היום הראשון הוא ליל פסח הראשון, יאמר הכתוב שמבשר הפסח אשר יזבח בערב, שהערב ההוא הוא נכלל ביום הראשון, לא ילין ממנו עד בקר אותו יום

הראשון, אבל יאכל אותו בלילה. וכמו שבא בקבלה בפרק איזהו מקומן, עד חצות. ולפי שמחצות והלאה הרי הוא מהבוקר.

[קרבן בירושלים, ומצות בכל מקום]

ולפי שכבר ישארו שני ספקות במצוות האלה ראה משה רבנו ע"ה להתירם.

האחד שאם היה הפסח זכר ליציאת מצרים, למה אם כן לא יעשה אותו בשערים, כיון שהם מהארץ הנבחרת אשר נתן ה' להם. ולא יצטרכו אל אותו עמל ללכת לזבוח את הפסח בירושלים.

והספק השני שמאחר שהפסח והמצה תלויים זה בזה, יתחייב שכמו שאכילת הפסח תהיה חובה בירושלים, ככה אכילת המצה שבעת ימים תהיה חובה בירושלים, וזה יהיה אליהם טורח רב ועמל מכאיב בעומדם בירושלים שבעת הימים בזמן האביב, שהוא תיקון התבואות. כל שכן בהיותו צריך לשוב שמה לרגל בחג השבועות.

הנה להשיב לספקות האלה:

אם לראשון מעניין הפסח, אמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך אשר ה' אלהיך נותן לך. רוצה לומר, אף על פי ששעריך הם מהארץ הקדושה, אשר ה' אלהיך נותן לך, הנה זבח הפסח כפי הדין והרצון האלהי וגזרתו העליונה לא תוכל לאכול אותו בשעריך, כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב, רוצה לומר שם בחר ה' שתהיה העבודה הזאת, ולא במקום אחר.

אמנם בעניין המצה אשר הסתפקת, אם תהיה אכילתה כל שבעה בירושלים. ראוי שתדע שאין הכוונה האלהית שתשב כל שבעת ימים שמה, אלא אחר שתזבח את הפסח. ועם זה, ובשלת ואכלת, שזה על שלמי חגיגה אמרו, שיעשה ביום הראשון אחרי שיזבחו את הפסח ביום הראשון מהחג, ואכילת השלמים, כמו שהתבאר, מיד ופנית בבקר והלכת לאהליך. רוצה לומר, אחר אכילת הפסח ובישול השלמים והאכילה כולה, שזה חובה שיהיה בירושלים לפני ה'. שכל זה הוא ביום הראשון. משם ואילך ופנית בבקר והלכת לאהליך, רוצה לומר לארצך ולשעריך, ושם בשערים ששת ימים תאכל מצוות.

ספקות שבא היתרן כאן

הספק הי"ח

אמר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. כי הנה זבח הפסח לא היה ביום הראשון מהחג, כי אם ביום הי"ד שהוא ערב הפסח.

ורש"י נדחק לפרש יום הראשון הנזכר כאן, על יום הי"ד. אבל הוא בלתי מתיישב בכתובים.

אבל מה שאמרו **רז"ל** בספרי שעל החגיגה ידבר, לא על הפסח, בלתי סובל הכתוב.

והרמב"ן פירשו על היום הראשון מהחג, ופירש ב"ת הראשון במקום ה"א. כאלו אמר: אשר תזבח בערב היום הראשון. אבל השימוש הזה לבי"ת איננו אמיתי ומקובל כפי המדקדקים. והותר הספק הי"ח במה שפירשתי ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבוקר על ליל ראשון של חג הפסח כהלכתו.

הספק הי"ט

באומרו כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב. כי המאמר הזה כפול ומותר מבואר.

לפי שכבר אמר למעלה וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר. ואמר ג"כ לא תוכל לזבוח את הפסח...

והמפרשים התאמצו להתיר זה באומרם שבראשונה ציוה על אכילת הזבח במקדש, ואח"כ ציוה על זביחת הפסח בעזרה, באומרו **שם תזבח את הפסח בערב**.

וזה בלתי מתיישב. כי בידוע אם תהיה האכילה במקדש, שלא תהיה השחיטה בשערים, ולכן אי אפשר שנפרש לא תוכל לזבוח את הפסח כי אם לעניין אכילתו.

אף כי פעם שלישית אמר **ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלהיך**. והיה הדיבור הזה אם כן משולש.

ובזה תמצא ג"כ במצה, שאמרו **ששת ימים תאכל מצות** הוא מאמר כפול, לפי שכבר אמר **לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות**. ולא יוכלו המפרשים לפרש הייתור הזה כמו שפירשו הייתור אשר בפסח.

והותר הספק הי"ט במה שהתבאר שבא פסוק לא תוכל לזבוח את הפסח להתיר הספק שהיה אפשר שיקרה בו ושאין בו מותר כלל. ושמה שאמר ובשלת במקום אשר יבחר ה' ידבר בשלמי חגיגה. ושאין גם כן כפל במה שאמר בעניין המצה שתי פעמים, כי הנה היה זה כפי צורך הדברים. והותר הספק אשר בו כמו שפירשתי.

הספק הכ'

הוא באומרו **ופנית בבקר והלכת לאהליך**. כי איך ילך ביום הראשון מהחג, שהוא בבוקר אחרי אכילת הפסח.

ורש"י כתב לבקר היום השני, וזה לא נזכר בכתוב.

ורבי אברהם אמר, שילכו לאוהליהם שהיו סביב לירושלים, ובימי החול ילכו לדרכם.

וגם זה הבל, כי בירושלים בתוך העיר היו יושבים, לא באוהליהם כערביים. ועוד, שהנה לא נאמר כזה בחג השבועות ובחג הסכות. ולמה אמרו בפסח?

והותר גם כן הספק הכ', במה שאמר ופנית בבוקר והלכת לאוהלך, במה שאמרתי שזה נאמר אחרי אכילת הפסח ושלמי חגיגה, שביום הראשון יבשלו ויאכלו הזבחים. ואחריו אמר ופנית בבוקר.

הספק הכ"ב

באומרו **וביום השביעי עצרת לא תעשה מלאכה**. והוא, כי למה לא זכר איסור מלאכה ביום הראשון מהחג, וזכרו ביום האחרון ממנו? ולמה לא זכר איסור מלאכה בחג השבועות ובחג הסוכות, בהיות המלאכה אסורה בכולם.

ומזה המין תקשה עוד, ולמה זכר כאן משה רבנו ע"ה החודש שיהיה בו חג הפסח שהוא חודש האביב, ולא זכר בכמה ימים מהחודש יהיה. והנה בפרשת אמור אל הכהנים זכר החודש והימים. וגם בחג הסוכות לא הזכיר החודש, ולא הימים שיהיה בו.

ובזה הותרו הספק הכ"ב שלא אסר המלאכה ביום הראשון ולא בחג השבועות וחג הסוכות. לפי שזה כולו כבר התבאר בפרשת אמור אל הכהנים, ונסמך על מה שבא שמה. ובהיותם ברגל, וכל שכן ביום הראשון, מבואר הוא שלא יעשו בו מלאכה, כי היה עניינם לזבוח לאכול ולשתות ולשמוח לפני ה'.

דברים טז, ט-יב

טז, ט שבעה שבעת תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבעות:
 י ועשית חג שבעות לה' אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך ה' אלהיך:
 יא ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך
 והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכון שמו שם:
 יב וזכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החקים האלה:

למה שהיה זיכרון המועדים במקום הזה כמו שכתב הרמב"ן לבאר בו מצוות הראייה, ושהיו ישראל בשלוש הרגלים האלה לפני ה' בבית בחירה. לכן אחרי שביארו בחג הפסח, רצה לבאר גם כן בחג השבועות. ואמר שזה החג סמוך ומצרן לחג הפסח, ולכן זמנו היה אחרי שבעה שבועות מהפסח, וביום החמישים יהיה חג לה'.

הספק הכ"ג

באומרו בחג השבועות **מסת נדבת ידך אשר תתן, כאשר יברכך ה' אלהיך**. ולא אמר כזה בחג הפסח ולא בחג הסוכות, וידוע שבכל אחד משלושת הרגלים צויה תורה **ולא יראו פני רקם**. **איש כמתנת ידו וגו'**. ולמה לא נסתפק במאמרו הכללי הזה, ואמרו בייחוד בחג השבועות.

הספק הכ"ד

באומרו בחג השבועות **ושמחת לפני ה' אלהיך** וכן אמר בחג הסוכות **ושמחת בחגך והיית אך שמח**. ויקשה אם כן למה לא צויה ג"כ על השמחה בחג הפסח.

הספק הכ"ה

באומרו בחג השבועות **וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו'**.

וכתב רש"י: על מנת כך פדיתוך, שתשמור החוקים האלה. ויקשה ג"כ למה לא זכר זה בחג הפסח, שהוא יותר מתייחס לעניין מצרים, ולא בחג הסכות, כי אם בחג השבועות, שבא באמצע. **ורבי אברהם** אמר, שעל צווי מצוות העבד חוזרים. והנה הכתוב אומר **ושמרת את כל החוקים האלה**. גם כי בפסח וסוכות היינו ג"כ חייבים לשמוח עבד ואמה.

תשובות לשאלות כג-כה

ועניין **מהחל חרמש בקמה** כבר התבאר בפרשת אמור אל הכהנים בזיכרון זמן החג, אבל ביאר כאן בזה החג שלושה דברים. **ראשונה** שיקריב בו שלמים ונדבות, ועל זה אמר **ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ירך אשר תתן אשר יברכך ה' אלהיך**. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל אכילה ראשונה מביא מן החולין, ושניה מן המעשר. וכן השאר כולן מן המעשר.

[קרבנות חג השבועות אינן מעשרות או הקדש]

וכפי הפשט אחשוב, שהוצרך לומר כן בחג השבועות ולא אמרו בחג הפסח, לפי שבפסח היה מביא אדם כל מעשרותיו ונדרייו ונדבותיו ובכורותיו שהיו לו עד אותו זמן. ולפי שמחג הפסח עד חג השבועות אולי לא יהיו לו מעשרות, ולא בכורות ונדריים להביא במקדש, כי כבר הביאם בחג הפסח שעבר זה ימים מועטים. לכן הוצרך לומר לו בזה החג שיעשה אותו ממסת ונדבת ידו. כי אף על פי שלא יהיה לו מעשר להביא, ולא בכורות לתתם לכהנים, ולא נדריים לעולות ולשלמים, הנה מאשר לו יביא ויעשה שלמי החג.

ומפני זה עצמו ציוה בחג הזה **ושמחת לפני ה' אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך**, ולא ציוה עליו בפסח, לפי שבחג הפסח בהיות לו זבחים הרבה, ברבות הטובה רבו אוכליה. ובמקום שיש מאכל ומשתה שם שמחה בהכרח.

אבל בחג השבועות, שלא היה להביא דבר מהקדש, הוצרך לצוותו שעל כל פנים יביא משלו לשמוח שם, ולא ימעט הוצאתו בעבור זה. אבל ישמח הוא ובניו ובני ביתו והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריו, כאשר היה בחג הפסח שהיה שמה ריבוי ההטבה וההקדשות. וגם זה ביאר משה רבנו ע"ה כאן, רוצה לומר מצוות השמחה בימי החג הזה.

[הקושי בעלייה לרגל בשבועות]

וציוה בו עוד עלייה לרגל, וכמו שכתוב במקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם כי כל זה לא נזכר עדנה. ולפי שהיה הרגל הזה עמל גדול לישראל, שאחרי שיהלכו לבתייהם ימים מועטים, קהל גדול ישובו הנה לירושלים לחג השבועות. או יתמהמהו שמה מחג הפסח עד חג השבועות, בהיות הזמן ההוא מהתבואות וכולן בשדה, ולב האדם עליהם לראותן בכל יום

לדעת מה יהיה בהן. וגם מריבוי ההוצאות זו אחר זו, ומאשר להם ולא מן ההקדש, אולי יקוצו גם כן. מה שלא היה כן בחג הפסח, להיות הביאה הראשונה; ולא בחג הסכות שהיו כבר אסופות בבית מן השדה.

מפני זה הוצרך לומר בחג הזה בפרט **זכרת כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית את החוקים האלה**. רוצה לומר: אל ירע בעיניך על כל העמל הזה, זכור תזכור כי עבד היית במצרים, והיה לך טורח ועמל מזה וברכה מעוטה. וכאשר תזכור זה באמת, תשמור ותעשה את החוקים האלה, אף על פי שיהיו בעיניך כחוקים שאין להם טעם. כי בערך ישיבתך שמה, לא יהיה לך עמל, רק שמחה וששון. ולמי שקבל חסד גדול כמו שהייתה יציאתך ממצרים, אינו בלתי ראוי שיהיה משתדל בעבודת מי שהוציאו משם, ושילך פעם אחר פעם לתת לו הודאה עליו, וישמח ויגל פעמים רבות.

הנה הותרו בזה הספקות שלושה ועשרים והארבעה ועשרים והחמשה ועשרים.

דברים טז, יג-יז

[ההוספות בדיני סוכות בספר דברים]

ראה אדון הנביאים עליו השלום לזכור כאן חג הסכות. עם היות שכבר התבאר בפרשת המועדים. אבל ביאר כאן בו עוד שיחויב לחוג את החג הזה כל שבעת ימים בבית בחירה כי זה לא נזכר שמה. והזהיר עוד כאן על השמחה שלא נזכרה שמה בפרשה.

טז, יג חג הסכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך:
יד ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך:
טו שבעת ימים תחג לה' אלהיך במקום אשר יבחר ה'
פי ברכך ה' אלהיך בכל-תבואתך ובכל מעשה ידך והיית אך שמח:

פירוש הכתובים

שכל בני אדם, אחרי אסיפת תבואותיהם, יעשו שמחות וגיל, יתעלו בברכתם וריבוי תבואותיהם. וכמו שאמר הנביא על זה (הושע ט' א') אל תשמח ישראל אל גיל כעמים... גורן ויקב לא ירעם.

הספק הכ"ו

בחג הסכות. והוא, למה ציוה בעשייתו שתי פעמים, שנא' **חג הסכות תעשה לך שבעת ימים**. ואמר **שבעת ימים תחוג לה' אלהיך**. וכן הזהיר שתי פעמים על השמחה, שנאמר **ושמחת בחגך, והיית אך שמח**.

וחז"ל בשלהי פרק לולב וערבה למדו מזה הייתור, לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. **ורש"י** פירש **והיית אך שמח** שהוא לשון אזהרה. אבל פשט הכתובים לא יסבלהו.

תשובה לספק כו

ולפי שישראל בזמן הזה היו תבואותיהם כולם נאספות מן השדה ונכנסות בבתיהם, והלויים כבר קבלו מעשרותיהם בגרונות וביקבים, כי על כן נקרא **חג האסיף**, לפי שהוא אחרי אסיפת התבואות, הנה מפני זה **חג הסכות תעשה לך** או חג השבועות תעשה לך, כי אם בחג הסכות. כאלו אמר: הנה אתה בעצמך היית עושה חג הסכות שבעת ימים באספך. רוצה לומר, בעבור אסיפתך התבואות מגורנך ומיקבך, ושמחת בחגך. רוצה לומר, וידוע הוא ג"כ שתשמח בחגך אשר תעשה על זה, אתה ובנך ובתך, כי כל בני הבית שמחים ברבות הטובה ואסיפת התבואות, וגם הלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, כי כן דרך העשירים לתת לחם לכל אדם בהיותם מצליחים ומתברכים בתבואותיהם. וכמו ששלח דוד לאמר לנבל (שמואל א' כ"ה) כי על יום טוב באנו.

הנה אם כן, כל זה ידוע הוא ומבואר, שאתה בעצמך היית עושה החג הזה מבלי מצווה, כי אם מעצמך לשמחת האסוף תבואתך. ולכן הנני מבקש ממך, שתעשה כל זה לשם מצווה, ולעבודת ה' יתברך. וזהו אמרו **שבעת ימים תחוג לה' אלהיך במקום אשר יבחר**. רוצה לומר, אותו החג שהיה ראוי שתעשה מעצמך, תעשה אותו לה' אלהיך, ועשה אותו במקום אשר יבחר, לא בשעריך, כי זה מה שתעשה לשם מצווה.

ולא יהיה לך עמל בעלותך שם, ותוכל לשבת שם כל שבעת ימי החג, לא היום הראשון בלבד כמו שהיה בחג הפסח, ולא יום אחד בלבד כמו חג השבועות, כי אם שבעת ימים שלמים תשב שמה. וזהו שאמר **שבעת ימים תחוג לה' אלהיך במקום אשר יבחר**. וראוי הוא שתעשה החג אליו. לפי שהוא הנותן לך כוח וברכת התבואות. ואליו ראוי להודות עליהם והוא יברך אותך בכל תבואתך לשנים הבאות. ובכל משלח ידיך שהוא הסחורה או האומנות. ונתן הסיבה למה ישב בירושלים בחג הסכות כל שבעת הימים, ובפסח ובשבועות לא ישב כי אם יום אחד, ואמר: **והיית אך שמח**. רוצה לומר שהנה בחג הפסח ובחג השבועות בואך לרגל היה לבך נודד על התבואות שהיו בשדה, אבל עתה שכבר אספת אותם, וברכך ה' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך, תהיה אך שמח מבלתי מחשבה אחרת כלל. ולכן ראוי שתשב שמה בשמחה כפי מה שפירשתי.

הנה הותר בזה הספק הכ"ו, שאין ייתור לא בצווי שבעת ימי החג ולא בצווי השמחה כפי מה שאמרתי.

[לסיכום עניין העליה לרגל]

והנה נשאר אלי לדעת בזה שתי ידיעות. האחת:

למה היו הרגלים שלש, לא פחות ולא יותר

ואומר בסיבת זה, שישראל קבלו מהשם יתברך ג' חסדים גדולים. והם יציאת מצרים, ומתן

תורה, וירושת הארץ. ולכן ציוה שיעלו לביתו שלש פעמים בשנה. בחג המצוות להודות לה' על שהוציאם ממצרים. ובחג השבועות להודות לפניו על שנתן להם את התורה. ובחג הסוכות להודות לפניו על הארץ ועל תבואותיה.

ויהיו ימי חג הפסח שבעה ימים, לא להיותו הקף בינוני, כמו שזכר הרב **המורה** פרק מ"ג חלק שלישי. כי אם לפי שמעת שיצאו ממצרים, עד שנכנסו בים, היו ז' ימים. ואכלו מן המצוות אשר הוציאו ממצרים כל אותם שבעת ימים, ואז טבעו המצרים, והייתה התשועה שלמה. וכמו שאמר **וישע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים וגו'.** אז ישיר **משה.** וכנגד אותם שבעה ימים היו ימי חג הפסח גם כן שבעה.

אמנם חג השבועות היה יום אחד, כיום מתן תורה שהיה אחד ומיוחד. וכמוהו לא יהיה. וחג הסוכות היה גם הוא שבעת ימים, מפני שבעת המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל.

[התועלת בעלייה לרגל]

והידיעה השנייה מה הם התועלות המגיעות מעליית הרגל, שבעבורם הזהירה התורה כ"כ על העליה לראות את פני ה' שלוש פעמים בשנה.

ואומר שהיו התועלות בזה חמשה:

התועלת האחת. להודות לה' על כל הטובות אשר עשה עימהם, אם ביציאתם ממצרים ואם במתן התורה האלהית, בהביאו אותם אל הארץ הנבחרת. וכמו שאמר דוד (תהלים קט"ז):
אנה ה' כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי, לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו בחצרות בית ה' וגו'. הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו.

והתועלת השנית. הוא כי בעלייתם לרגל יתקיימו בידיהם העקרים התוריים, ויאמינו ביכולת האלוה, ויזכרו את מעשה ה' כי נורא הוא אשר עשה עם אבותיהם. ולזה ציוה אותם שיאמרו בהבאת הבכורים הוודי ארמי אובד אבי, אשר בו יגידו נפלאות ה' יתברך ומעשיו במצרים ובסיני ובירושת הארץ.

והתועלת השלישית. כדי שיראו בעיניהם הנסים הנעשים בבית המקדש תמיד, ויראו עבודת בית האלהים, והכהנים בעבודתם והלויים בדוכנם, ותכנס בלבם אהבת הבית וקדושתו וקדושת המשרתים ומעלת השכינה אשר שם.

והתועלת הרביעית. הוא שתתהווה האהבה וההכרה ביניהם, ויהיו חפצים ומזומנים להשלים

אלו עם אלו צורכיהם מאשר יצטרכו קצתם אל קצתם, ובזה יתרבה השלום ביניהם. הלא תראה רשעת ירבעם, שכאשר חשב להטיל שנאה בין בני ישראל ובין בני יהודה, עשה שלא יעלו בני ישראל לחוג לירושלים, לפי שזה היה מסבב ביניהם האהבה והקשר.

והתועלת החמישית. בלמידת התורה והתרת הספקות הנופלות בהבנת המצוות. כי הנה כל אדם בעירו אם יתחדש עליו ספק או ערעור בתורה או במצווה, יבוא לבית המקדש וישאל פי הסנהדרין ויגידו לו את דבר המשפט.

והנה בכל עיר מערי ישראל היה בית דין. ובאה המצווה **כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וגו' ובין נגע לנגע וגו' וקמת ועלית אל המקום וגו'.** ואין ספק שכל זה היה עושים בזמן הרגל, כי אז בעלותם שמה ישחרו פני החכמים על כל דבר מסופק אצלם, ונמצאו מתלמדים ומשתלמים בדרכי התורה והמצווה בעליה הזאת.

ולכן אחרי מה שהזהיר כאן על עליית הרגל, באה מצוות שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ופרשת כי יפלא ממך דבר להיותם דברים מתייחסים לעליית הרגל וכמו שאזכור בפירושה.

[סיכום סדר המצוות בפרשת ראה]

הלא התבאר לך במה שפירשנו שהסדר הזה, רוצה לומר סדר ראה אנכי, ייחדו משה רבנו לבאר בו המצוות המיוחדות לבית המקדש.

ולכן התחיל בדיני בית הבחירה, ואחריו שלא יעבדו במקדש מעבודת גויים ההמה ואלהיהם, ואחריו פרשת נביא שקר והמסית ועיר הנידחת להיותם מתייחסות, והיה דינם בסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית במקדש. ואחריו זה הביא פרשת בנים אתם לה' אלהיכם, להגיד שלהיותם בני ביתו ועולי מקדשו יהיו בני אל חי. ובעבורם הזהיר בעניין המאכלים הטמאים ההמה. ומיד הזהיר במעשר השני שהיו מוליכים אותו למקדש ואוכלים אותו שמה, מלבד השנה השלישית שהיה נאכל לעניים בשערים. ואחריו השמטה ופרשת האביון והעבד העברי שהוא יוצא גם כן בשביעי כשמטה, שהם אופני הצדקה ומיניה. ואחר כך דין הבכורות שהיו גם כן נאכלים בירושלים, ומצוות הרגלים שהיו עולים שמה בחג המצוות ובחג השבועות ובחג הסכות.

הרי לך הסדר הזה בקישורו שב, כאלו הייתה הכוונה לבאר הדברים המתייחסים למקדש השם.

יתברך ויתעלה שמו המקודש ומבורך, יתקדש שמו המעולה, ומרומם על כל ברכה ותהילה.